

DOBRYSTART

Centra wspierania i informacji organizacji
pozarządowych na obszarach wiejskich

Ponad 17 lat Fundacji
Idealna Gmina

8 typowych
nieporozumień nt. RLKS

Wsparcie dla
przedsiębiorczości wiejskiej

Nowe pomysły na
przedsiębiorczość na wsi

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

Projekt finansowany przez Unię Europejską w ramach
Europejskiego Funduszu Społecznego

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

forum aktywizacji obszarów wiejskich

Od Wydawcy

Tematem przewodnim szóstego numeru Biuletynu „Dobry Start” jest przedsiębiorczość wiejska – temat szczególnie ważny dla wielu organizacji wiejskich, tym bardziej że w nowym okresie programowania funduszy unijnych duży nacisk będzie kładziony na działania przyczyniające się do tworzenia miejsc pracy i dodatkowych źródeł dochodu.

Czytelnicy znajdą zatem w tym numerze zarówno ogólniejsze informacje o przedsiębiorczości na wsi i sposobach jej wspierania, jak i konkretne doświadczenia organizacji wiejskich prowadzących programy rozwoju przedsiębiorczości – tematy te poruszają teksty Iwony Sztorc z Ośrodka Promowania Przedsiębiorczości w Sandomierzu oraz Katarzyny Sabarańskiej z Fundacji na rzecz Rozwoju Polskiego Rolnictwa (FDPA), dwóch organizacji mających ogromny dorobek w zakresie doradztwa dla przedsiębiorców wiejskich i programów mikropożyczkowych. Janusz Bartczak, prezes Polskiej Sieci Lokalnych Grup Działania, zastanawia się z kolei nad możliwościami wspierania przedsiębiorczości wiejskiej w nowym okresie programowania, szczególnie w kontekście Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność (RLKS).

Artykuły Ewy Kwiesielewicz-Szyszki i Joanny Kamińskiej „Przedsiębiorstwo społeczne – więcej niż biznes” oraz Bohdana Kamińskiego „Jakie szanse dla przedsiębiorczości w zakresie energii odnawialnej” pokazują z kolei nowe obszary, w jakich może rozwijać się przedsiębiorczość wiejska. Tworzenie warunków dla aktywizacji zawodowej dla osób zagrożonych wykluczeniem czy generowanie dochodów z produkcji energii stanowią ważne tematy, które mogą zainspirować wiele organizacji działających w lokalnych społecznościach wiejskich.

Zgodnie z tradycją, w kolejnych numerach Biuletynu zamieszczamy także wywiady z osobami, których organizacje współtworzyły FAOW i które są gotowe podzielić się swoim bogatym doświadczeniem w zakresie rozwoju wsi i aktywizowania lokalnych społeczności. W tym numerze o swojej pracy opowiada nam Małgorzata Kramarz, prezes Fundacji Idealna Gmina.

Jednym z ważnych nurtów działania FAOW pozostaje nadal udział w dialogu na temat przyszłej polityki rozwoju obszarów wiejskich, w tym w dyskusjach nad nowym okresem programowania. Dzięki swoim ekspertom i bezpośrednim kontaktom z instytucjami i organizacjami na poziomie UE, FAOW stara się upowszechniać informacje o nowych możliwościach wykorzystania funduszy unijnych i prostować nieporozumienia. Nieporozumienia takie wyjątkowo często dotyczą szczególnego instrumentu wsparcia, jakim jest Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność. Dlatego w niniejszym numerze zamieszczamy przygotowany dla FAOW tekst „Osiem typowych nieporozumień na temat RLKS” autorstwa Urszuli Budzich-Tabor, Sekretarza Zarządu FAOW.

W Biuletynie Czytelnicy znajdą również przypomnienie czym jest projekt „Dobry Start” i uaktualnione informacje na temat szkoleń w ramach tego projektu, listę doradców oraz nowe strony internetowe (tym razem poświęcone przede wszystkim przedsiębiorczości wiejskiej), których zawartość może zainteresować wiejskie organizacje pozarządowe.

Grudzień, 2013 r.

Życzymy miłej lektury!
Zespół FAOW i TRGP

Spis treści

- 3 Projekt „Dobry Start” – informacje/zaproszenia
- 4 Doradcy projektu „Dobry Start” oraz zakresy udzielanego przez nich doradztwa.
- 5 Fundacja Idealna Gmina – to już 17 rok działania z powodzeniem na obszarach wiejskich. Wywiad z Małgorzatą Kramarz, Prezesem Fundacji Idealna Gmina
- 8 Osiem typowych nieporozumień na temat Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność (RLKS). Urszula Budzich-Tabor
- 10 Wspieranie przedsiębiorczości na obszarach wiejskich. Iwona Sztorc
- 14 Instrumenty finansowe dla przedsiębiorczości na wsi. Katarzyna Sabarańska
- 17 Czy warto będzie być przedsiębiorcą na wsi? Janusz Bartczak
- 19 Jakie szanse dla przedsiębiorczości w zakresie energii odnawialnej? Bohdan Kamiński
- 23 Przedsiębiorstwo społeczne – więcej niż biznes. Ewa Kwiesielewicz-Szyszka i Joanna Kamińska
- 27 Kolejne adresy, które warto odwiedzić w Internecie – c.d. wykazu z Biuletynów DS. nr 2-5

Projekt „Dobry Start”

– informacje/zaproszenia

Projekt „Dobry Start – Centra wspierania i informacji organizacji pozarządowych na obszarach wiejskich” jest projektem skierowanym do przedstawicieli organizacji pozarządowych, realizowanym w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Działanie 5.4.2 Rozwój Trzeciego sektora. **Głównym celem projektu** jest stworzenie metodologii wspierania aktywności obywatelskiej na obszarach wiejskich, upowszechnienie dobrych praktyk oraz zwiększenie zakresu i poprawa jakości mechanizmów współpracy administracji publicznej i organizacji pozarządowych.

Czas trwania projektu:

listopad 2011 – lipiec 2014

Podsumowanie projektu nastąpi podczas konferencji planowanej wstępnie w Warszawie na czerwiec 2014 r.

Zaproszenie do udziału w szkoleniach:

Centrum wspierania i informacji organizacji pozarządowych na obszarach wiejskich w Płużnicy (woj. kujawsko-pomorskie) zaprasza na następujące szkolenia:

- I kwartał 2014 r. – Metody animacji oraz inku-bacji wiejskich organizacji pozarządowych
Uwaga! To szkolenie odbędzie się w Grodzi-sku Mazowieckim (woj. mazowieckie)

– **dotatkowe i bardziej szczegółowe informa-cje będą dostępne na stronie centrum:** <http://ds.org.pl/pluznica/>

Szkolenia są bezpłatne, wymagają jednak uprzedniego zgłoszenia.

Projekt „Dobry Start” realizowany jest w ra-mach partnerstwa Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich (lider projektu) z Towarzystwem Roz-woju Gminy Płużnica **i we współpracy** z cztere-ma organizacjami członkowskimi FAOW.

Więcej informacji na temat projektu „Do-bry Start” i wszelkie aktualności z nim zwią-zane zamieszczane są na jego witrynie:
<http://ds.org.pl>.

Archiwalne numery Biuletynu Dobrego Startu:
Wszystkie numery biuletynu dostępne są w wersji elektronicznej na stronie: <http://ds.org.pl/biuletyny/>

Zaproszenie do korzystania z usług dorad-czych:

W ramach projektu utworzono 5 profesjonal-nych centrów wspierania i informacji wiejskich organizacji pozarządowych – zapraszamy do kontaktu ze specjalistami, ekspertami (praktyka-mi i doradcami). Na następnej stronie Biuletynu dostępna jest **lista doradców** i informacje o kon-taktach z nimi i z poszczególnymi centrami.

Zaproszenie do korzystania z interaktywnej platformy edukacyjnej:

Na platformie (<http://ds.org.pl/moodle/>) do-stępne są aktualnie 4 kursy e-learningowe – na trzeciej stronie okładki Biuletynu zamieszczona jest informacja o platformie.

... Doradcy projektu „Dobry Start” ... oraz zakresy udzielanego przez nich doradztwa

Imię i nazwisko doradcy, dane kontaktowe, nazwa centrum i prowadzącego je stowarzyszenia, w ramach którego działa doradca

Region działania, zakres doradztwa

woj. dolnośląskie

- tworzenie partnerstw lokalnych, wsparcie dla lokalnych grup działania, komunikacja w partnerstwach,
- animacja i mobilizowanie społeczności lokalnych,
- kreowanie i pisanie projektów,
- zarządzanie zespołem,
- finansowanie organizacji pozarządowych,
- wsparcie liderów organizacji,
- planowanie strategiczne rozwoju, planowanie odnowy wsi,
- monitorowanie i ewaluacja strategii, programów i planów.

woj. dolnośląskie

- działalność organizacji pozarządowych i pozyskiwanie środków,
- partnerstwa lokalne i regionalne,
- fundusz sołecki,
- edukacja ekologiczna i regionalna,
- *questing* - wiejskie gry terenowe.

woj. łódzkie

- finansowanie działalności organizacji pozarządowych,
- przygotowywanie statutu, dokumentów rejestrowych,
- rejestracja produktów tradycyjnych,
- współpraca międzyrodowa - poszukiwanie partnerów,
- realizacja funduszu sołeckiego,
- współpraca z kolami gospodni wiejskich (KGW).

woj. kujawsko-pomorskie

- zakładanie organizacji i pomoc w ich prowadzeniu,
- przygotowywanie projektów (w tym pisanie wniosków) i ich realizacja,
- pisanie biznesplanów i doradztwo dla małych i średnich przedsiębiorstw.

woj. kujawsko-pomorskie

- planowanie projektów i pisanie wniosków o dofinansowanie, w tym partnerskich i międzynarodowych,
- realizacja i rozliczanie projektów,
- aktywizacja społeczności lokalnych, w tym zakładanie stowarzyszeń,
- uregulowania prawne związane z funkcjonowaniem NGO,
- zarządzanie organizacją pozarządową,
- finanse w organizacjach pozarządowych,
- pisanie biznesplanów.

woj. mazowieckie

- zagadnienia organizacyjne wewnątrz NGO,
- realizacja i rozliczanie projektów,
- projekty edukacyjne.

woj. pomorskie

- pozyskiwanie środków unijnych (w tym na realizację inwestycji/projektów) i ich rozliczanie, jak również pisanie wniosków o dofinansowanie,
- uregulowania prawne związane z funkcjonowaniem NGO, pisanie pism procesowych, itp.

woj. pomorskie

- planowanie projektów i zarządzanie projektami,
- planowanie strategiczne (szczególnie w ramach osi Leader PROW i osi IV PO RYBY),
- ewaluacja projektów, programów, strategii,
- zakładanie i funkcjonowanie NGO,
- współpraca NGO z samorządami lokalnymi,
- budowanie i rozwój partnerstw lokalnych.

Imię i nazwisko doradcy, dane kontaktowe, nazwa centrum i prowadzącego je stowarzyszenia, w ramach którego działa doradca

Region działania, zakres doradztwa

woj. pomorskie

- przygotowywanie wniosków do Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (POKL).

woj. pomorskie

- wsparcie merytoryczne powstających organizacji pozarządowych,
- zagadnienia związane ze współpracą NGO i JST,
- tworzenie i rozwój partnerstw lokalnych typu LEADER (i innych np. wiejsko-miejskie),
- pomoc w przygotowywaniu wniosków
- planowanie szkoleń, warsztatów, konferencji,
- animacja i mobilizowanie społeczności lokalnych,
- finansowanie organizacji pozarządowych,
- wsparcie liderów organizacji,
- planowanie strategiczne rozwoju, planowanie odnowy wsi,
- monitorowanie i ewaluacja strategii, programów i planów.

woj. świętokrzyskie

- działalność i finansowanie organizacji,
- pozyskiwanie środków na inicjatywy.

woj. świętokrzyskie

- działalność i finansowanie organizacji,
- pozyskiwanie środków na inicjatywy.

woj. świętokrzyskie

- rachunkowość i finanse.

woj. wielkopolskie

- zarządzanie finansami w organizacjach pozarządowych,
- rachunkowość w placówkach oświatowych prowadzonych przez stowarzyszenia,
- pisanie wniosków o dofinansowanie,
- rozliczanie projektów.

woj. wielkopolskie

- zakładanie szkół i przedszkoli niepublicznych,
- przekazywanie szkół organizacjom pozarządowym,
- fundusz sołecki,
- odnowa wsi,
- doradztwo zawodowe,
- pisanie i realizacja projektów oraz zarządzanie nimi,
- aktywizacja społeczności lokalnych.

Imię i nazwisko doradcy, dane kontaktowe, nazwa centrum i prowadzącego je stowarzyszenia, w ramach którego działa doradca

Region działania, zakres doradztwa

woj. dolnośląskie

- tworzenie partnerstw lokalnych, wsparcie dla lokalnych grup działania, komunikacja w partnerstwach,
- animacja i mobilizowanie społeczności lokalnych,
- kreowanie i pisanie projektów,
- zarządzanie zespołem,
- finansowanie organizacji pozarządowych,
- wsparcie liderów organizacji,
- planowanie strategiczne rozwoju, planowanie odnowy wsi,
- monitorowanie i ewaluacja strategii, programów i planów.

woj. dolnośląskie

- działalność organizacji pozarządowych i pozyskiwanie środków,
- partnerstwa lokalne i regionalne,
- fundusz sołecki,
- edukacja ekologiczna i regionalna,
- *questing* - wiejskie gry terenowe.

woj. łódzkie

- finansowanie działalności organizacji pozarządowych,
- przygotowywanie statutu, dokumentów rejestrowych,
- rejestracja produktów tradycyjnych,
- współpraca międzyrodowa - poszukiwanie partnerów,
- realizacja funduszu sołeckiego,
- współpraca z kolami gospodni wiejskich (KGW).

woj. kujawsko-pomorskie

- zakładanie organizacji i pomoc w ich prowadzeniu,
- przygotowywanie projektów (w tym pisanie wniosków) i ich realizacja,
- pisanie biznesplanów i doradztwo dla małych i średnich przedsiębiorstw.

woj. kujawsko-pomorskie

- planowanie projektów i pisanie wniosków o dofinansowanie, w tym partnerskich i międzynarodowych,
- realizacja i rozliczanie projektów,
- aktywizacja społeczności lokalnych, w tym zakładanie stowarzyszeń,
- uregulowania prawne związane z funkcjonowaniem NGO,
- zarządzanie organizacją pozarządową,
- finanse w organizacjach pozarządowych,
- pisanie biznesplanów.

woj. mazowieckie

- zagadnienia organizacyjne wewnątrz NGO,
- realizacja i rozliczanie projektów,
- projekty edukacyjne.

woj. pomorskie

- pozyskiwanie środków unijnych (w tym na realizację inwestycji/projektów) i ich rozliczanie, jak również pisanie wniosków o dofinansowanie,
- uregulowania prawne związane z funkcjonowaniem NGO, pisanie pism procesowych, itp.

woj. pomorskie

- planowanie projektów i zarządzanie projektami,
- planowanie strategiczne (szczególnie w ramach osi Leader PROW i osi IV PO RYBY),
- ewaluacja projektów, programów, strategii,
- zakładanie i funkcjonowanie NGO,
- współpraca NGO z samorządami lokalnymi,
- budowanie i rozwój partnerstw lokalnych.

Fundacja Idealna Gmina

– to już 17 rok działania z powodzeniem

• na obszarach wiejskich.

Wywiad z Małgorzatą Kramarz, Prezesem Fundacji mającej swoją siedzibę w Warszawie¹.

Jak doszło do powołania Fundacji, kim byli jej założyciele?

W roku 1997 pięć prywatnych osób podjęło decyzję o utworzeniu Fundacji, która działałaby na obszarach wiejskich. Myślę, że doświadczenie Ryszarda Kamińskiego, Grażyny Jankowskiej, Jacka Węsierskiego, Piotra Topińskiego i moje, spowodowały, że chcieliśmy szybko i sprawnie działać na terenach wiejskich, chcieliśmy uruchomić istniejące tam zasoby ludzkie, finansowe i środowiskowe. Wtedy podjęliśmy decyzję o zrobieniu czegoś wspólnie. Wymyśliliśmy Fundację. To był bardzo ciekawy czas dla nas wszystkich. Możliwości ogromne, a w nas mnóstwo energii i inicjatyw. Każdy z nas pracował wtedy w swoich macierzystych instytucjach, ale zajmowaliśmy się trochę różnymi sprawami – suma tych różnych doświadczeń musiała przynieść sukces startującej Fundacji.

Ponieważ nie mieliśmy pieniędzy na działania, które chcieliśmy podjąć, to musieliśmy bardzo szybko i sprawnie je zarobić. Na podstawie praktycznych doświadczeń w budowaniu strategii w gminach wiejskich napisaliśmy książkę „Strategia rozwoju gmin wiejskich” autorstwa Małgorzaty Kramarz i Piotra Topińskiego i zaczęliśmy ją sprzedawać gminom wiejskim. Był to poradnik budowania strategii rozwoju lokalnego. Pierwszy, który ukazał się na rynku z praktycznymi wskazówkami.

Małgorzata Kramarz

W ten sposób zarobiliśmy pierwsze pieniądze, które akurat starczyły na opłacenie czynszu w wynajmowanym na ul. Wiejskiej lokalu – małej izdebki, w której ledwie mieściły się dwa biurka. Przytuliła nas do siebie Redakcja czasopisma „Nowa Wieś”.

Ale to mało żeby przeżyć i się rozwijać?

Tak, to prawda, ale gdy zdecydowaliśmy się na uruchomienie Fundacji, nikt nam nie obiecywał, że będzie łatwo. Zaczęliśmy się pilnie rozglądać z kim i gdzie możemy współpracować. Naszym głównym celem był rozwój lokalny na obszarach wiejskich. Zastanawialiśmy się co może być takiego ważnego dla wsi, żeby zaczęła się rozwijać, mogła zarabiać i miała zadowolonych mieszkańców. Co może i powinien robić samorząd, żeby zaspokoić potrzeby mieszkańców, a co mógłby spokojnie „oddać” mieszkańcom. Zastanawialiśmy się jak zatrzymać wypływające z gmin wiejskich pieniądze (ubezpieczenia, śmiecie, energia) – co powinno się zdarzyć, żeby pieniądź zaczął krążyć lokalnie.

Jednym z ważniejszych elementów było zintegrowanie środowisk wiejskich, a sposobem mogło być na przykład wspólne budowanie strategii rozwoju gminy. Pracowaliśmy właściwie w całej Polsce. Zbieraliśmy doświadczenia, budowaliśmy strategię, pomagaliśmy budować nowe organiza-

¹ Fundacja ma ponadto Oddział warmińsko-mazurski, z siedzibą w Idzbarku k/Ostródy oraz Oddział pomorski z siedzibą w Wejherowie.

cje – fundacje, stowarzyszenia. Przekonywaliśmy uczestników spotkań i szkoleń, że działając konsekwentnie mają ogromny wpływ na funkcjonowanie samorządu, że naprawdę mogą być nie klientem, lecz partnerem dla lokalnej władzy. Samorządy w wielu przypadkach były zainteresowane współpracą z naszą Fundacją, były skłonne zapłacić za wspólne przygotowanie strategii rozwoju. Władza samorządowa miała świadomość tego, że przygotowując w ten sposób „Strategię rozwoju gminy” otrzymują dokument pomagający zarządzać gminą. Oczywiście wtedy kiedy traktowało się ten dokument poważnie, a nie jedynie jako przykrywkę do zdobycia funduszy przedakcesyjnych.

To był też czas kiedy Fundacja zaczęła startować do różnych konkursów – starać się o dotacje, np. udało się zdobywać granty w Fundacji Batoiego, Fundacji Rozwoju Demokracji Lokalnej, LGPP (Local Government Partnership Program), FDPA (Fundacja na rzecz Rozwoju Polskiego Rolnictwa). W konsorcjum z firmą duńską, otrzymywaliśmy środki z Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności. Zaczynaliśmy od bardzo małych kwot po to, by po wielu latach, z sukcesem większym lub mniejszym, korzystać ze środków unijnych. Zawsze jednak staraliśmy się w pozyskiwaniu środków kierować się przede wszystkim celami, jakie sobie stawialiśmy, i nie uzależniać się zbyt- nio od zewnętrznych źródeł finansowania.

Centrum Energii Odnawialnej w Pojałowicach pod Miechowem, woj. małopolskie

Co dla Fundacji było przełomem, najważniejszym elementem w działaniu?

Przełomów było kilka (śmiech!). Jednym z pierwszych, który dał nam „kopa” to było zorganizowanie pierwszej ogólnopolskiej konferencji na prawie 250 osób pod hasłem „Strategia rozwoju gmin wiejskich”. Wtedy chyba zorientowaliśmy się, że naprawdę jesteśmy pionierami w budowie

strategii, że mamy coś do zaoferowania i to „coś” jest ważne i mądre.

Konferencja to wymiana doświadczeń, wiedzy, ale przede wszystkim bezpośredni kontakt uczestników, rozmowy, spory, czasem nawet kłótnie, wymiana adresów. Potem przez kolejne lata organizowaliśmy następne ogólnopolskie konferencje.

A co dzisiaj, z perspektywy tych wielu już lat Fundacja uważa za ważne/najważniejsze?

Wydaje mi się, że bardzo ważni byli ludzie współpracujący z Fundacją. Zaangażowani, pełni inicjatywy i temperamentu. Wspólnie pieliśmy się coraz wyżej z naszymi ambicjami, umiejętnościami. Coraz śmielej startowaliśmy do różnych konkursów – zarówno ze środków krajowych, jak i unijnych. Wydaje mi się, że utworzenie Pierwszego Inwestycyjnego Funduszu na terenie Gminy Dzierżgoń, Wiejskiego Funduszu Wyrównywania Szans Edukacyjnych w Gminie Drobin, Centrum Energii Odnawialnej w Gminie Miechów, to tylko niektóre przykłady udanych przedsięwzięć. Takim też była działająca do dziś Akademia Umiejętności Animatora w powiecie olsztyńskim w ramach, której przygotowywaliśmy animatorów lokalnych do współpracy z samorządami, do budowania porozumienia lokalnego, do budowania sformalizowanych organizacji.

Braliśmy udział w tak ważnych wydarzeniach jak budowanie Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich, prace nad ustawą o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, byliśmy mocno zaangażowani w uruchomieniu programu Leader, i w wiele innych znaczących inicjatyw.

Jednym z ważniejszych działań było zajęcie się zagospodarowaniem śmieci. Zorganizowaliśmy wy-

jazd studyjny do Francji, podczas którego oglądaliśmy najnowocześniejsze rozwiązania służące radzeniu sobie ze śmieciami. Nakręciliśmy prawie 30 minutowy film na temat zagospodarowania odpadów. Fundacja jest przekonana, że gminy wiejskie mogą zarabiać na śmieciach. Dużo czasu i energii poświęciliśmy tematowi zatrzymywania pieniędzy w lokalnym środowisku, np. z ubezpieczeń. Towarzystwo Ubezpieczeń Wzajemnych jest instytucją, w której jest się członkiem, a nie klientem. W wielu miejscach udało się przekonać samorządy, żeby przestały wyprowadzać pieniądze z gminy do spółek akcyjnych. To były bardzo inspirujące działania.

A co teraz, w ostatnich latach Fundacja robi, na czym się skupia?

Skupiamy się głównie na programach edukacyjnych. Pracujemy w szkołach z uczniami, nauczycielami i rodzicami. Mnóstwo ciekawych zdarzeń, pomysłów. Poza zajęciami wyrównującymi niedobory edukacyjne, organizowaliśmy zajęcia z ciekawymi ludźmi, pikniki naukowe, wycieczki. Z nauczycielami i rodzicami prowadziliśmy warsztaty. Prowadziliśmy w latach 2010-2013 osiem punktów przedszkolnych. Było to „super” ciekawe doświadczenie, spotkaliśmy ciekawych ludzi, zatrudniliśmy nauczycieli z pasją, doświadczeniem. Czasami też bez doświadczenia, ale za to z pasją. Sześć z tych przedszkoli działa nadal, i to jest sukces naszej Fundacji i samorządów.

Dzieci z przedszkola w Kunkach, gm. Olsztynek, woj. warmińsko-mazurskie.

Występy dzieci z punktu przedszkolnego w Drobinie, pow. plocki, woj. mazowieckie.

Zajęcia w Szkole Podstawowej w Cieszewie, k/Drobinia, pow. plocki, woj. mazowieckie.

Współpracowaliśmy z Uniwersytetem Jagiellońskim, z Instytutem Spraw Publicznych. Byliśmy Partnerami w ciekawym projekcie „Zmiany organizacyjne w instytucjach rynku pracy”. Bardzo dużo się nauczyliśmy, ale też mam świadomość, że i my przekazaliśmy innym całkiem sporo wiedzy, umiejętności, kompetencji.

A jakie wyzwania, marzenia na najbliższą przyszłość?

Trudne pytanie – chciałabym żeby Fundacja szukała kolejnych wyzwań. Nie wykluczam, że wrócimy do spraw związanych z gospodarką śmieciową, energetyką. Chciałabym stworzyć kolejne Centrum Energii Odnawialnej, znacznie lepiej wyposażone niż pierwsze – tak, żeby np. młodzież mogła przychodzić uczyć się praktycznych rzeczy związanych z ochroną środowiska. Marzę o tym żeby samorządy zdecydowanie lepiej współpracowały z organizacjami pozarządowymi, żeby obie strony budowały trwałe, oparte na zaufaniu partnerstwa, żeby lokalnie było znacznie mniej polityki, a więcej uwagi poświęconej lokalności. Mam sporo ciekawych pomysłów, ale niestety ciągle mam poczucie, że otoczenie nie jest gotowe na ich przyjmowanie. Życzyłabym sobie i moim współpracownikom sporo ciekawej pracy i żeby nasze pomysły, z którymi startujemy do różnych konkursów nie były torpedowane przez osoby bez wyobraźni i mało kreatywne. Niech nowy okres programowania będzie bardziej przyjazny dla organizacji pozarządowych.

- w imieniu redakcji Biuletynu wywiad przeprowadziła Bożenna Wójcik

Osiem typowych nieporozumień na temat Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność (RLKS)

Poniższy tekst został opracowany przez ekspertkę FAOW blisko współpracującą z pracownikami Komisji Europejskiej przygotowującymi ramy prawne podejścia RLKS. Lista nieporozumień powstała na podstawie analiz projektów dokumentów programowych i dyskusji z osobami odpowiedzialnymi za programowanie funduszy unijnych na lata 2014-2020 oraz z ekspertami w zakresie rozwoju lokalnego. Mamy nadzieję, że wyjaśnienia te będą przydatne organizacjom wiejskim, uczestniczącym w dyskusjach na temat możliwości stosowania tego podejścia – na poziomie krajowym lub regionalnym.

Nieporozumienie 1

RLKS jest przeznaczony dla obecnie istniejących lokalnych grup działania (LGD) i lokalnych grup rybackich (LGR)

Zdecydowanie nie. RLKS jest oparty o doświadczenia z obecnego i wcześniejszych okresów, gdzie LGD i LGR okazały się skutecznym narzędziem rozwiązywania lokalnych problemów. Jednak w kolejnym okresie programowania z tego podejścia będą mogły skorzystać partnerstwa zarówno już istniejące, jak i nowe, pod warunkiem że ich propozycje rozwiązywania lokalnych problemów za pomocą podejścia RLKS zostaną wysoko ocenione w konkursie.

Nieporozumienie 2

RLKS jest adresowany przede wszystkim do obszarów wiejskich

Nie jest to intencją zapisów Wspólnych Ram Strategicznych, wręcz przeciwnie: przekazanie decyzji o działaniach rozwojowych partnerstwom lokalnym, które jest istotą RLKS, sprawdziło się do tej pory dobrze na obszarach wiejskich (oraz w niektórych krajach na obszarach zależnych od rybactwa), zatem państwa członkowskie są zachęcane, aby spróbowały je zastosować również na innego typu obszarach, szczególnie w zaniedbanych i dotkniętych problemami dzielnicach miast, gdzie inne metody okazują się nieskuteczne.

Urszula Budzich-Tabor

Nieporozumienie 3

RLKS wymaga dodatkowych funduszy, które i tak są niewielkie w stosunku do potrzeb

Niekoniecznie. RLKS to nie cel wydatkowania, ale metoda. Państwa członkowskie i regiony mogą zdecydować, że pewną część środków już przeznaczonych na takie cele jak walka z bezrobociem, zapobieganie wykluczeniu, różnicowanie źródeł dochodu czy poprawa jakości życia, skierują do lokalnych społeczności poprzez podejście RLKS. Będzie to znaczyło, że decyzje o dofinansowaniu konkretnych projektów będą podejmowane przez partnerstwo lokalne, a nie Instytucję Zarządzającą na poziomie krajowym czy regionalnym, ale ogólny cel wydatkowania tych środków pozostanie taki sam. Zaangażowanie społeczności lokalnej w proces wyboru i realizacji projektów pozwoli natomiast na lepsze wykorzystanie funduszy, dzięki czemu **za te same pieniądze będzie można zrobić więcej**, niż przy zastosowaniu standardowych metod „odgórnego” rozdziału środków.

Nieporozumienie 4

RLKS jest nowym, niesprawdzonym dotąd narzędziem

Wręcz przeciwnie, spośród narzędzi zaproponowanych przez Komisję Europejską państwom członkowskim na lata 2014-2020 RLKS należy do narzędzi

najlepiej sprawdzonych (od ponad 20 lat na obszarach wiejskich, od pięciu lat także na obszarach zależnych od rybactwa – co potwierdza również możliwość transferu tej metody z jednego typu obszarów na inne), a jego efektywność jest potwierdzona wieloma badaniami i ewaluacjami. W szczególności liczne analizy potwierdzają zdolność podejścia RLKS do tworzenia trwałych miejsc pracy.

Nieporozumienie 5

RLKS jest narzędziem skomplikowanym

To częściowo prawda, ale nie w pełni. Jak wynika z doświadczeń obecnego okresu programowania, proces podejmowania decyzji o finansowaniu projektu przy zastosowaniu podejścia RLKS może być dłuższy, niż w podejściu standardowym, ale zależy to w znacznym stopniu od rozporządzeń krajowych (dowodzą tego m.in. ogromne różnice między krajami w szybkości akceptowania projektów i dokonywania płatności). Jednak należy pamiętać, że w podejściu RLKS beneficjent otrzymuje wsparcie w przygotowaniu projektu i aplikacji oraz wskazówki, jakie projekty najlepiej przyczynią się do rozwoju danego obszaru (na podstawie lokalnej strategii), co **skraca proces wyłaniania najwartościowszych projektów**. Jednocześnie istnienie licznych badań i opracowań dotyczących systemu wdrażania w metodzie RLKS stwarza nadzieję, że łatwiej będzie w nowym okresie wypracować regulacje odpowiadające oczekiwaniom beneficjentów i pozwalające na usprawnienie procedur.

Nieporozumienie 6

RLKS oznacza wielofundusowość

Zdecydowanie nie. RLKS jest metodą wykorzystania środków rozwojowych, która nie zależy od źródła finansowania. Do tej pory najszerze zastosowanie miała w Europejskim Funduszu Rolnym Rozwoju Obszarów Wiejskich, została też skutecznie przeniesiona do Europejskiego Funduszu Rybackiego, ale są kraje, które tą metodą wydają np. środki z budżetu krajowego. W nowym okresie programowania Komisja Europejska zaproponowała państwu członkowskiemu **rozszerzenie stosowania instrumentu RLKS na inne fundusze**, ale nie znaczy to bynajmniej że fundusze te muszą być łączone w ramach jednego partnerstwa lokalnego. Można wyobrazić sobie rozwiązywanie problemów bezrobocia czy mniejszości przez RLKS realizowany wyłącznie ze środków Europejskiego Fundu-

szu Społecznego, albo wyrównywanie zaniedbań infrastrukturalnych poprzez RLKS finansowany ze środków Europejskiego Funduszu Regionalnego. Aby odpowiedzieć na potrzeby obszarów, w których nakładają się różnego typu problemy, stworzono możliwość, aby na tych obszarach można było tworzyć lokalne strategie rozwoju, w których zróżnicowanym wyzwaniom odpowiadają zróżnicowane źródła finansowania (strategie wielofundusowe), jednak takie podejście jest możliwością, a nie obowiązkiem.

Nieporozumienie 7

RLKS stanowi ograniczenie wpływu samorządów na rozwój lokalny

Tego typu zarzut wobec RLKS (a wcześniej wobec podejścia Leader) pojawia się od wielu lat, głównie na tych obszarach, gdzie podejście opierające się o aktywność partnerstw lokalnych nie było dotąd stosowane; samorządy które mają doświadczenie z tym podejściem zwykle potwierdzają, że dzięki niemu ich zdolność do rozwiązywania lokalnych problemów i wykorzystywania szans jest większa, a nie mniejsza niż przy podejściu standardowym. To prawda, że o przeznaczeniu środków decyduje całe partnerstwo (samorządy lokalne wchodzi w jego skład, ale nie mają większości), jednak ma to na celu aktywizowanie i włączanie podmiotów, które do tej pory nie były zainteresowane rozwojem danego obszaru, a nie wyłączenie czy ograniczanie wpływu samorządów.

Nieporozumienie 8

Jeśli finansujemy projekty lokalne, to znaczy że realizujemy podejście RLKS

Tak nie jest. RLKS posiada ściśle zdefiniowaną metodologię, w której najważniejsze jest to, że lokalne partnerstwo dysponuje z góry całością swojego budżetu, co pozwala na dokonywanie strategicznych wyborów i skupianie się na wspieraniu przedsięwzięć rzeczywiście najważniejszych dla społeczności, co nie byłoby możliwe w przypadku pojedynczych, rozproszonych projektów, o których finansowaniu decyduje każdorazowo podmiot zewnętrzny (np. na poziomie regionalnym bądź krajowym).

-
- Urszula Budzich-Tabor
Sekretarz Zarządu
Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich

Wspieranie przedsiębiorczości na obszarach wiejskich

Obszary wiejskie zajmują 93% powierzchni Polski i są zamieszkiwane przez około 39% ludności kraju. Na wsi i w małych miastach znajdują się bogate zasoby (przyroda, surowce, ziemia, wspólna tradycja, kultura, obiekty dziedzictwa narodowego, a przede wszystkim ogromny kapitał ludzki), które powinny zostać jak najlepiej spożytkowane w procesie modernizacji całej polskiej gospodarki.

Niestety, obszary wiejskie nadal istotnie odbiegają poziomem życia od terenów miejskich oraz stanowią czasem dość niespójny zlepek gospodarczy, społeczny i kulturowy. Mimo to należy podkreślić, iż tempo zmian zachodzących w ostatnich latach na obszarach wiejskich jest bardzo wysokie. To właśnie na obszarach wiejskich zachodzą największe przemiany społeczne i gospodarcze w Polsce. Rozwój wsi nie jest już bezpośrednio powiązany tylko z rolnictwem. Wraz ze wzrostem wydajności pracy oraz produktywności rolnictwa, w strukturze ludności wiejskiej zmniejsza się udział osób utrzymujących się jedynie z pracy w gospodarstwie, a rośnie zatrudnienie w pozarolniczych gałęziach gospodarki. W 2012 roku 38% ogólnej liczby pracujących stanowili mieszkańcy obszarów wiejskich. Na przestrzeni ostatnich lat wskaźnik ten wzrósł o 11 punktów procentowych (z 27% w 2003 r.). Tendencja ta powinna się utrzymywać w następnych latach, ponieważ nadal mamy do czynienia z nadwyżką siły roboczej w rolnictwie.

Podstawowym warunkiem rozwoju obszarów wiejskich jest zwiększenie różnorodności dziedzin w jakich ten rozwój się odbywa poprzez rozszerzenie dotychczas pełnionych funkcji zarówno gospodarczych jak i społecznych. Fundamentem przekształceń oraz najważniejszym czynnikiem dynamizującym wzrost i przeobrażenia strukturalne obszarów wiejskich jest rozwój przedsiębiorczości. Pojęcie przedsiębiorczości zdefiniował trafnie P. Drucker, który określił ją jako „umiejętność wykorzystania pojawiających się szans i okazji oraz elastycznego przystosowania się do zmieniających się warunków”. W doku-

mentach Komisji Europejskiej przedsiębiorczość jest definiowana jako zdolność osoby do wcielenia pomysłów w życie. Obejmuje ona twórczość, innowacyjność i podejmowanie ryzyka, a także zdolność do planowania przedsięwzięć i kierowania nimi dla osiągnięcia zamierzonych celów.

Szczególne znaczenie dla rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich mają instytucje otoczenia biznesu – organizacje pozarządowe, jednostki świadczące usługi na rzecz mikro, małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP), organizacje przedsiębiorców. Kreują one innowacyjność w środowiskach lokalnych, przyczyniają się do obniżania kosztów zakładania działalności gospodarczej, motywują przedsiębiorców do doskonalenia kompetencji biznesowych, pełnią rolę pośredników pomiędzy sektorem nauki a sferą biznesu, a także kształtują płaszczyznę dialogu między samymi firmami. Instytucje te posiadają bazę materialną, techniczną, zasoby ludzkie i kompetencje niezbędne do realizacji usług na rzecz rozwoju wsi.

Jedną z najstarszych instytucji tego typu na terenie woj. świętokrzyskiego jest Ośrodek Promowania Przedsiębiorczości w Sandomierzu, który od wielu lat wspiera rozwój sektora mikro, małych i średnich przedsiębiorstw oraz realizuje projekty wzmacniające rozwój aktywności gospodarczej na obszarach wiejskich. Sektorowi MŚP oraz osobom rozpoczynającym działalność gospodarczą nasz Ośrodek zapewnia wsparcie w następujących formach:

- bezpłatne usługi informacyjne oraz szkolenia podnoszące stan wiedzy i umiejętności z zakresu podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej,
- usługi doradcze w zakresie: opracowywania analiz ekonomiczno-finansowych przedsięwzięć i studiów wykonalności projektów inwestycyjnych, sporządzania biznes planów, przygotowywania wniosków o dotacje ze środków publicznych i programów pomocowych, opracowywania strategii działania na rynku,

- uczestnictwo w projektach wspierających rozwój przedsiębiorczości, umożliwiających dostęp do bezzwrotnej pomocy finansowej ze środków pomocowych Unii Europejskiej czy Szwajcarii,
- pożyczki, przyznawane na korzystnych zasadach, przeznaczone na uruchomienie małej firmy lub rozwój działalności.

W latach 2012 i 2013 Ośrodek organizował w ramach projektu „Góry Świętokrzyskie naszą przyszłością” szereg szkoleń pt. „Otwieramy własną firmę”, podczas których prowadzono zajęcia z zakładania działalności gospodarczej, wykorzystywania zasobów naturalnych regionu oraz zasad pisania biznes planu.

Szkolenie w Kielcach (grudzień 2012 r.)

rolnych, która przekształciła się w chęć poszukiwania nowych, alternatywnych źródeł dochodów.

Dodatkowo z działalności naszego Ośrodka, realizującego projekty informacyjne i szkoleniowo-doradcze w zakresie rozwoju przedsiębiorczości na terenach wiejskich, wynika, że mieszkańcy wsi, aby różnicować źródła swoich dochodów, potrzebują przede wszystkim bezpośredniego wsparcia finansowego, połączonego z pomocą doradczo-szkoleniową na temat zasad prowadzenia działalności gospodarczej. W przekonaniu pracowników Ośrodka te dwa rodzaje działań łącznie są najbardziej efektywne przy wspieraniu wielofunkcyjnego i zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich.

Szkolenie w Opatowie (styczeń 2013 r.)

Szkolenie w Ostrowcu Świętokrzyskim (styczeń 2013 r.)

Na podstawie ponaddwudziestoletniego doświadczenia Ośrodka Promowania Przedsiębiorczości w Sandomierzu w zakresie wspierania powstawania firm na obszarach wiejskich, możemy stwierdzić, że podstawowym czynnikiem mobilizującym mieszkańców obszarów wiejskich do tworzenia przedsiębiorstw jest potrzeba przeciwdziałania spadkom dochodów w gospodarstwach

Z danych GUS wynika, że na przestrzeni ostatnich lat nastąpił istotny wzrost liczby podmiotów gospodarczych działających na wsi. Najwięcej podmiotów gospodarczych (w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców) na obszarach wiejskich jest zarejestrowanych w województwie zachodniopomorskim, pomorskim i śląskim, najmniej natomiast w województwie lubelskim i podlaskim oraz podkarpackim. W 2009 r. zarejestrowanych było ok. 930 tys. podmiotów gospodarczych, a w 2012 r. działalność gospodarczą na wsi prowadziło już ponad 1 milion 40 tys. podmiotów. Niestety w odniesieniu do liczby ludności zamieszkującej na obszarach wiejskich liczba podmiotów gospodarczych nadal jest niewielka. Stopień rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich obrazuje wielkość wskaźnika przedsiębiorczości (liczba podmiotów gospodarczych na 10 tys. mieszkańców), który w 2012 r. w dalszym ciągu był na obszarach wiejskich na poziomie prawie 2-krotnie niższym niż w miastach (co pokazuje tabela na następnej stronie).

**Podmioty wpisane do rejestru REGON
na 10 tys. mieszkańców**

Rok	Obszary miejskie	Obszary wiejskie
2012	1257	686
2011	1225	663
2010	1244	660
2009	1206	628

Źródło: Bank danych regionalnych GUS – dane za 2012 r.

Analizując strukturę podmiotów zarejestrowanych w rejestrze REGON pod względem klas wielkości, można stwierdzić, że podmioty o liczbie pracujących do 9 osób dominują zarówno w miastach jak i na obszarach wiejskich. Na obszarach wiejskich jest jednak znacząco mniej firm średnich i praktycznie nie występują firmy duże, zatrudniające ponad 250 pracowników (dane GUS).

z branży budowlanej, usługi związane z naprawą i konserwacją pojazdów, czy naprawą sprzętu AGD. Rozwijają się także zakłady małej gastronomii oraz dotychczas mniej popularne na obszarach wiejskich działalności takie jak: projektowanie ogrodów, biura rachunkowe, usługi fryzjerskie i kosmetyczne, produkcja materiałów opałowych, usługi geodezyjne, usługi pielęgniarstwa, usługi internetowe, kowalstwo artystyczne, przedszkola i inne formy opieki nad dziećmi, a nawet usługi rozrywkowe. Nie bez znaczenia są też środki z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, których zadaniem była pomoc w dywersyfikacji źródeł dochodu w rolnictwie. Dane te wskazują, że na wsi występuje potrzeba uruchamiania firm dotychczas charakterystycznych dla ośrodków miejskich, co świadczy o zmieniających się potrzebach i preferencjach mieszkańców wsi.

W 2012 roku najliczniejszą grupę przedsiębiorców na obszarach wiejskich stanowiły firmy

**Podmioty gospodarcze wg klas wielkości
2012 rok**

Wielkość zatrudnienia	Obszary miejskie		Obszary wiejskie	
	na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym	%	na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym	%
0-9	1868	95,35	1036	95,75
10-49	71	3,63	41	3,79
50-249	17	0,87	5	0,46
ponad 250	3	0,15	0	0,00
Ogółem	1959	100,00	1082	100,00

Źródło: Bank danych regionalnych GUS – dane za 2012 r.

Każda forma przedsiębiorczości na obszarach wiejskich jest pożądana. Mimo wielu barier i oporów, mieszkańcy wsi coraz odważniej i chętniej ubiegają się o fundusze unijne przeznaczone na rozwój mikro, małych i średnich przedsiębiorstw. Dostęp do tego rodzaju środków spowodował bardzo pozytywne zjawisko powstawania na wsi coraz większej liczby przedsięwzięć o charakterze usługowym i produkcyjnym. Analizując dane Ośrodka Promowania Przedsiębiorczości dotyczące rodzajów przedsięwzięć gospodarczych uruchamianych z udziałem środków pomocowych dostępnych w latach 2007-2013 w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Działanie 6.2 „Wsparcie oraz promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia”, można stwierdzić, że wśród zakładanych firm dominowały usługi

z trzech sekcji: handel i naprawa pojazdów samochodowych, budownictwo oraz przetwórstwo przemysłowe (dane GUS).

Przedsiębiorczość na obszarach wiejskich napotyka wiele barier i powstaje w trudniejszych warunkach niż przedsiębiorczość w ośrodkach miejskich. Na terenach wiejskich właściciele przedsiębiorstw mają ograniczone możliwości zwiększenia innowacyjności swoich firm, co wynika również z mniejszej dostępności usług merytorycznych oferowanych przez instytucje otoczenia biznesu. Odmienny jest poziom rozwoju sektora MŚP oraz potrzeby i problemy przedsiębiorstw. Poważną barierą w rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich pozostaje nadal niski poziom rozwoju lokalnej infrastruktury transportowej, energetycznej, telefonicznej i internetowej oraz społecznej

Podmioty gospodarcze wg wybranych sekcji

Sekcje	obszary miejskie	obszary wiejskie
	w tys.	w tys.
Przetwórstwo przemysłowe	244,73	116,77
Budownictwo	302,76	168,72
Handel i naprawa pojazdów samochodowych	790,53	275,25
Transport i gospodarka magazynowa	180,84	72,25
Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	91,52	33,25
Informacja i komunikacja	93,61	14,78
Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	192,05	18,54
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	297,68	54,34
Edukacja	103,86	35,48
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	167,61	35,49

Źródło: Bank danych regionalnych GUS – dane za 2012 r.

(jakość kapitału ludzkiego), co jest dodatkowym czynnikiem przesądzającym o słabej atrakcyjności obszarów wiejskich dla potencjalnych inwestorów.

Równie ważną barierą dla przedsiębiorczości jest dostęp do kapitałów na rozpoczęcie działalności oraz na wdrażanie innowacyjnych rozwiązań.

Obszary wiejskie uznawane są przez inwestorów jako mniej atrakcyjne, mimo iż coraz częściej przedsiębiorcy lokalizują swoje podmioty gospodarcze na terenach wiejskich – są to jednak przede wszystkim działalności usługowe lokalizowane w tzw. gminach podmiejskich.

Podsumowując, należy podkreślić, że rozwój gospodarczy obszarów wiejskich, zapewniający warunki życia i pracy na poziomie porównywalnym z terenami miejskimi jest koniecznością i główną szansą poprawy sytuacji finansowej mieszkańców wsi oraz warunkiem przezwyciężenia wielu niekorzystnych zjawisk, takich jak:

- bezrobociu (w tym agrarne),
- monofunkcyjność,
- bezradność, postawy roszczeniowe.

Istotną rolę w tym procesie musi odegrać ewolucja postaw samych mieszkańców wsi, poprzez zmianę filozofii pojmowania istoty przedsiębiorczości oraz wzrost akceptacji społecznej dla przejawów przedsiębiorczości.

Głównym kierunkiem zmian powinno być inwestowanie w kapitał ludzki, nowe technologie informacyjne oraz zwiększenie dostępu do

źródeł finansowania działalności pozarolniczej, z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju, czyli umiejętności znalezienia równowagi pomiędzy kluczowymi komponentami procesów rozwojowych. Zadanie to powinny realizować instytucje otoczenia biznesu we współpracy z lokalną społecznością, gdyż to one dysponują odpowiednią kadrą oraz wiedzą, które mogą wspomóc obszary wiejskie w procesach rozwojowych.

•••••
• **Opracowanie:**

Iwona Sztorc, starszy specjalista
Ośrodka Promowania Przedsiębiorczości
w Sandomierzu

Źródła informacji wykorzystywane w artykule:

Ekonomiczne uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich. Red. naukowa K. Krzyżanowska, SGGW, Warszawa 2009.

I. Sikorska-Wolak: *Wieloaspektowość przedsiębiorczości i jej postrzeganie przez mieszkańców wsi.* [W:] *Doradztwo w działalności przedsiębiorczej.* Red. naukowa K. Krzyżanowska, SGGW, Warszawa 2008.

Rozwoju obszarów wiejskich w kontekście zróżnicowań przestrzennych w Polsce i budowania spójności terytorialnej kraju. A. Hałasiewicz, 2011.

Rozwój przedsiębiorczości szansą polskich obszarów wiejskich, Instytut Obywatelski, Warszawa 2011.

Instrumenty finansowe dla przedsiębiorczości na wsi.

Przedsiębiorstwa bez względu na ich wielkość, status prawny, lokalizację czy etap rozwoju potrzebują środków finansowych. Wyniki badań Komisji Europejskiej i Europejskiego Banku Centralnego wskazują, iż dostęp do finansowania zewnętrznego jest dla przedsiębiorstw drugim pod względem ważności (zaraz po kwestii dotyczącej pozyskania klientów) problemem. Jak wynika z Raportu o stanie MŚP w Polsce w latach 2010-2011, przygotowanego przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP), średnio dwie trzecie nakładów inwestycyjnych MŚP pochodzi ze środków własnych. Nie wszystkie jednak firmy dysponują wolnymi środkami, wiele z nich – szczególnie tych najmniejszych i nowotworzonych – korzysta z zewnętrznych źródeł finansowania. Firmy działające na obszarach wiejskich nie różnią się pod tym względem od pozostałych. Niewątpliwą jednak pomocą w przypadku firm działających lub uruchamianych na wsi są, a właściwie były, dotacje dostępne w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (PROW). Szczególne znaczenie miała tu Oś 3 „Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej”: działanie 311 „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej” i działanie 312 „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw”. Możliwość starania się o te środki kończy się niestety w tym roku, a czy nowy PROW stworzy podobne możliwości to się dopiero okaże.

Działanie 311 wspiera różnicowanie działalności rolniczej w kierunku podejmowania lub rozwijania przez rolników, domowników i małżonków rolników, działalności nierolniczej lub związanej z rolnictwem. Do końca ubiegłego roku w ramach omawianego działania 9.119 beneficjentów zrealizowało 9.363 operacje, dla których kwota udzielonej pomocy wynosiła 802.834.795,94 zł. Wykres obok przedstawia informacje na temat tego, jak kształtował się podział pomocy udzielanej w ramach działania 311 ze względu na rodzaj działalności.

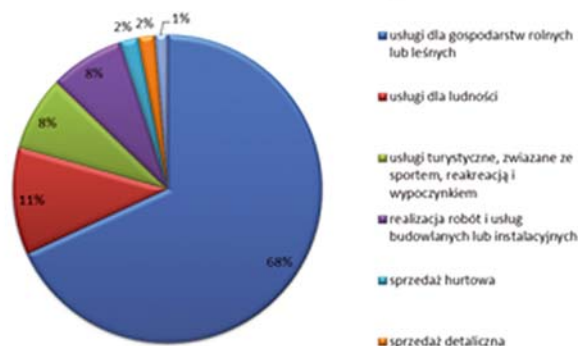
Działanie 312 ma natomiast na celu wzrost konkurencyjności gospodarczej obszarów wiejskich.

Katarzyna Szabarańska

Ma to nastąpić poprzez rozwój przedsiębiorczości i rynku pracy, który spowoduje wzrost zatrudnienia na obszarach wiejskich. Do końca 2012 roku w ramach działania „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw” zrealizowano 4.369 operacji, dla których kwota udzielonej pomocy wyniosła 1.857.290.930,48 zł. Na kolejnym wykresie przedstawiono rozkład procentowy pomocy z działania 312 ze względu na rodzaj wspieranej działalności.

Rodzaje działalności zrealizowane z działania „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej”

Źródło: FDPA – opracowanie własne na podstawie danych opublikowanych przez Ministerstwo Rolnictwa

Niestety wsparcie dotacyjne pokrywa jedynie niewielki procent potrzeb finansowych podmiotów gospodarczych. Najważniejszym, po własnych zasobach finansowych, źródłem finansowania działalności gospodarczej pozostają więc

Rodzaje działalności sfinansowane z działania "Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw"

Źródło: FDPA – opracowanie własne na podstawie danych opublikowanych przez Ministerstwo Rolnictwa

nadal kredyty i pożyczki krajowe. Poza bankami – zarówno komercyjnymi jak i spółdzielczymi – w Polsce działa szereg instytucji pozarządowych wspierających rozwój przedsiębiorczości. W obszarze dostarczania taniego kapitału zewnętrznego działają fundusze pożyczkowe. Oprocentowanie pożyczek udzielanych przez te podmioty nie przekracza niekiedy 2% w skali roku. Fundusze te od początku swego funkcjonowania udzieliły ponad 82 tys. pożyczek (tylko w 2012 r. prawie 8,3 tys. na łączną kwotę 650 mln zł). Na rynku funkcjonuje obecnie 86 funduszy. Fundusze funkcjonują w Polsce już od 20 lat w oparciu o rzetelne standardy, wiele z nich zrzeszonych jest¹ w sieci Krajowego Systemu Usług działającego przy PARP. Głównym źródłem ich kapitału są środki unijne.

Przykładem organizacji prowadzącej fundusz pożyczkowy jest Fundacja na Rzecz Rozwoju Polskiego Rolnictwa (www.fdpa.org.pl). Organizacja ta specjalizuje się w realizacji projektów mających na celu wspieranie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, w tym przedsiębiorczości i tworzenia pozarolniczych miejsc pracy.

Zaletami pożyczek udzielanych przez Fundację są ich elastyczność i niskie oprocentowanie, a także szybki proces decyzyjny. Koszt pożyczki to tylko kilka procent w skali roku. Dopuszczalne są okresy karencji w spłacie rat kapitałowych (maksymalnie 6 miesięcy), a maksymalne kwoty pożyczki (250 tys. zł) pozwalają na realizację nawet bardzo śmiałych pomysłów biznesowych. Co ważne, możliwe jest szybkie przystąpienie do ich realizacji, ponieważ decyzja w zakresie przyznania pożyczki jest podejmowana w przecią-

gu kilku dni (do pięciu dni od złożenia pełnego wniosku pożyczkowego). Zakres wymagań formalnych jest ograniczony m.in. przez to, że od potencjalnego pożyczkobiorcy nie jest wymagany biznesplan. Fundacja oferuje także mazowieckim przedsiębiorcom z sektora MŚP bezpłatne poręczenia portfelowe na udzielane przez siebie pożyczki, przeznaczone na finansowanie działalności gospodarczej, w szczególności na finansowanie inwestycji, tworzenie nowych miejsc pracy oraz wdrażanie nowych rozwiązań technologicznych i technicznych. Poręczeniem może zostać objęte także każde inne przedsięwzięcie gospodarcze przyczyniające się do rozwoju MŚP. Pożyczka może być również przeznaczona na cele obrotowe. Wysokość poręczenia dla podmiotów prowadzących działalność poniżej 24 miesięcy nie może przekraczać 80% wartości zobowiązania. W przypadku podmiotów funkcjonujących na rynku dłużej, wartość poręczenia wynosi maksymalnie 70%.

Działalność pożyczkową Fundacja prowadzi od 1993 r. Do dnia dzisiejszego uruchomiła ponad 6,5 tys. pożyczek na łączną kwotę blisko 250 mln zł. Od lat dominującą grupą firm korzystających z pożyczek FDPA są firmy związane z drobnym handlem i wszelkiego rodzaju usługami. Charakterystyczną cechą firm korzystających ze wsparcia Fundacji jest ich status prawny – ponad 98% stanowią indywidulane działalności gospodarcze, w których prowadzenie najczęściej zaangażowana jest cała rodzina. Ponadto firmy te powstały w większości przypadków z myślą o pozyskaniu dodatkowego źródła dochodu w stosunku do dochodu uzyskiwanego z tytułu prowadzenia gospodarstwa rolnego. Z biegiem lat rola ich w strukturze dochodów uległa jednak zmianie. Ze względu na spadającą dochodowość najmniejszych gospodarstw rolnych, dochód z pozarolniczej działalności gospodarczej w coraz większym stopniu zaczyna stanowić podstawowe źródło utrzymania rodzin prowadzących te małe gospodarstwa.

Miernikiem sukcesu Fundacji w zakresie programu pożyczkowego od początku jego prowadzenia jest sukces przedsiębiorców, którzy dzięki pożyczkom rozwijają swoje firmy. Dlatego FDPA szczególny nacisk kładzie na właściwe przygo-

¹ Fundusze te mają różne formy prawne – wiele z nich działa jako niezależne podmioty, inne zaś są częścią organizacji pozarządowych. W zależności więc od formy prawnej funduszu pożyczkowego członkami sieci są one same lub prowadzące je organizacje pozarządowe.

towanie przedsiębiorcy do zaciągnięcia pożyczki – poprzez wspólne z nim szczegółowe analizowanie wszelkich możliwości i zagrożeń jakie się z tym wiążą.

Oczekiwanie pożyczkobiorców odnośnie wsparcia finansowego ewoluują z czasem. Podobnie jak zmienia się przedsiębiorstwo, tak zmieniają się jego potrzeby finansowe. Początkujący przedsiębiorcy stawiają głównie na dostępność środków. Bez historii kredytowej i odpowiednich zabezpieczeń nie mają najczęściej czego szukać w bankach. Dla firm startujących mniejsze znaczenie ma w takiej sytuacji koszt pożyczki (oprocentowanie i prowizje), chociaż i on pozwala w szybki sposób zweryfikować zasadność ekonomiczną planowanego przedsięwzięcia. Analiza finansowa poprzedzająca udzielenie pożyczki jest w przypadku tych przedsięwzięć najczęściej pierwszym rzetelnym (i zarazem obiektywnym) sprawdzeniem ich realności.

Firmy dojrzałe oczekują natomiast od Fundacji bardziej elastycznego podejścia odnośnie przeznaczenia pożyczki, czy okresu kredytowania. W ich przypadku duże znaczenie ma również cena produktu finansowego – nie jest ona jednak podstawowym kryterium. W ostatnich latach, gdy rynek finansowy zdominowały dotacje unijne, a więc bezzwrotne i bezpłatne pieniądze, przedsiębiorcy znacznie większą uwagę przykładają do szybkości uzyskania pożyczki oraz do ograniczonych wymogów formalnych (czyli tzw. biurokracji).

Reasumując, w przypadku finansowania zwrotnego dla MŚP szczególne znaczenie ma dostępność środków, elastyczność w kwestii przedmiotu pożyczki oraz okres kredytowania, krótki okres oczekiwania na środki i ograniczone formalności. Doradztwo finansowe i bezpośredni kontakt z klientem nabierają coraz większej wartości w dobie kryzysu gospodarczego, gdzie partnerski dialog, zrozumienie potrzeb i ograniczeń MŚP decyduje często o dalszym powodzeniu tych firm.

• Katarzyna Sabarańska
Wiceprezes Zarządu
Fundacji na rzecz Rozwoju Polskiego Rolnictwa

Aneks od Redakcji:

Działalność Fundacji na rzecz Rozwoju Polskiego Rolnictwa (FDPA) jest ponadregionalna. Fundacja, poza siedzibą główną w Warszawie, ma też biura terenowe, o czym można dowiedzieć się ze strony: <http://www.fdpa.org.pl/pl/kontakt> – mieszczą się one w Limanowej i Nowym Sączu (woj. małopolskie), w Połczynie Zdroju (woj. zachodniopomorskie), w Warszawie, Płocku, Radomiu i Siedlcach (woj. mazowieckie) oraz w Zambrowie (woj. podlaskie). Pożyczkę na działalność gospodarczą można więc pozyskać od FDPA również poprzez biura terenowe.

Więcej o pożyczkach udzielanych przez FDPA oraz o tzw. poręczeniach portfelowych na spłatę udzielanych pożyczek znajdą Państwo na podstronie: <http://www.fdpa.org.pl/pl/poyczki>

Jeśli zajrzą Państwo na tę stronę, to w spisie po lewej stronie znajdą Państwo kilka bardzo inspirujących przykładów firm, które powstały, bądź rozwinęły swą działalność dzięki tym pożyczkom. Uwagę redakcji Biuletynu szczególnie przykuły historie warsztatu motocyklowego pana Jacka Golskiego w Złocieńcu i ogólnopolskiej szkoły języków obcych British School w Siedlcach.

Więcej informacji nt. historii pożyczkobiorców FDPA znajdą Państwo w raportach rocznych tej Fundacji dostępnych pod adresem: <http://www.fdpa.org.pl/pl/raporty-roczne>.

• Czy warto będzie być przedsiębiorcą na wsi?

Zbliża się kolejny siedmioletni okres programowania funduszy Unii Europejskiej na lata 2014–2020. W Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi trwają prace i konsultacje nowego Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) właśnie na te lata. Wśród sześciu priorytetów w tym dokumencie dwa są kierowane wprost do przedsiębiorców. Są to:

- Priorytet III – Poprawa organizacji łańcucha żywnościowego i promowanie zarządzania ryzykiem w rolnictwie, kierowany bezpośrednio do przedsiębiorców działających w branży przetwórstwa spożywczego i w celu skrócenia dostaw od pola do stołu;
- Priorytet VI – Zwiększanie włączenia społecznego, ograniczanie ubóstwa i promowanie rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich.

W ramach tych dwóch priorytetów są opisane cele szczegółowe, ale także działania jakie będą mogły być podejmowane, które muszą jednak spełniać cele przekrojowe ustalone na poziomie UE. A więc wspierana będzie szeroko pojęta innowacyjność i przeciwdziałanie zmianom klimatycznym.

Zdecydowanie szansę na wspieranie przedsiębiorczości wzrosną jeśli regiony zdecydują się na wprowadzenie podejścia do rozwoju zwanego rozwojem lokalnym kierowanym przez społeczność (RLKS) jako odrębnej osi priorytetowej. Poziom dofinansowania ze strony Unii Europejskiej może wówczas wzrosnąć o 10 pkt procentowych, odciążą to więc budżet krajowy, dla beneficjentów nie będzie to miało jednak znaczenia. Mając ten instrument do dyspozycji lokalne grupy działania (LGD) – zarówno te funkcjonujące na obszarach wiejskich, jak i te, które mają szansę powstać w miastach – mogłyby planować wsparcie przedsiębiorczości nie tylko ze środków EFRROW, lecz także z EFS i EFRR.

Odnosząc się do doświadczeń LGD w działaniu PROW 2007-2013 „Mikroprzedsiębiorstwa”, muszę stwierdzić, że brak jest prostych instrumentów wsparcia głównie młodych i początkujących przedsiębiorców działających na terenie działania

Janusz Bartczak

LGD. Młody przedsiębiorca w zderzeniu z machiną biurokratyczną Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa zbyt często nie dociera do satysfakcjonującego go celu. W naszym LGD „Lider walecki”, na 7 złożonych ciekawych wniosków do podpisania umowy doszło tylko w jednym przypadku, gdzie młody przedsiębiorca po zakupie maszyny poligraficznej, usytuował się ze swoją produkcją w otoczeniu dużego zakładu pracy, świadcząc im usługi, przy czym wartość wsparcia wynosiła kilkadziesiąt tysięcy zł, a dodatkowe miejsce pracy przybrało formę samozatrudnienia. Przepadły większe projekty, związane z inwestycjami budowlanymi, nastawione na powstanie więcej niż jednego miejsca pracy. Mimo pozytywnej oceny Rady LGD nie uzyskały finansowania i nie zostały zrealizowane.

Wydaje się, że zasadne byłoby zastanowienie się, jeszcze na obecnym etapie programowania przyszłej perspektywy, nad prostym instrumentem wsparcia przedsiębiorczości, nie powiązany z koniecznością stworzenia, lecz tylko utrzymania, miejsca pracy. Istnieją jednak krajowe instrumenty wsparcia, chociażby w urzędach pracy – bezzwrotne dotacje na stworzenie miejsc pracy dla bezrobotnych po ok. 20 tys. zł. Dużo mówimy o ekonomii społecznej, gdzie również utworzenie jednego miejsca pracy w spółdzielni socjalnej skutkuje otrzymaniem wsparcia w wyso-

kości ok. 20 tys. zł. W jednym i drugim przypadku są to środki otrzymywane przed rozpoczęciem działalności. Dlaczego więc mając do dyspozycji środki unijne nie utworzyć prostego instrumentu wsparcia do kwoty np. 50 tys. zł, z dużym zaliczkowaniem, z możliwością rozliczania ryczałtowego i dać go do dyspozycji lokalnym grupom działania z przeznaczeniem na powstawanie miejsc pracy. Mogłyby to być środki z EFFROW czy EFS, czy też z innych źródeł, kierowane do beneficjentów poprzez podejście RLKS. Lokalne grupy określałyby obszary wsparcia, kryteria dostępu i wielkość środków. Zasady wydatkowania byłyby określone w lokalnych strategiach rozwoju (LSR) opracowywanych m.in. z udziałem przedsiębiorców z terenu właściwej LGD. Co na tym moglibyśmy zyskać? Przede wszystkim poprzez wykorzystanie znajomości rynku lokalnego i doświadczenia lokalnych przedsiębiorców uzyskiwałoby się gwarancję, że wsparcie dostaną te rodzaje działalności, na które jest zapotrzebowanie.

Przed nami okres pisania nowych LSR, czas więc rozpocząć dyskusję w swoich regionach o kształcie przyszłych strategii. Przywołane na początku priorytety wyraźnie wskazują, że właśnie wsparcie przedsiębiorczości na obszarach działania LGD i walka z bezrobociem pozostanie jednym z ważniejszych problemów do rozwiązania w nadchodzącym okresie programowania. Mamy nadzieję, że oczekiwania lokalnych społeczności co do nowych, uproszczonych możliwości wsparcia przedsiębiorczości – w tym szczególnie na obszarach wiejskich – będą wzięte pod uwagę w tworzeniu założeń dla przyszłego okresu programowania funduszy UE. Wszystkie działania idące w tym kierunku uzyskają wsparcie Polskiej Sieci LGD.

Aneks od Redakcji:

Polska Sieć LGD (PSLGD) stara się wspierać rozwój przedsiębiorczości na wsi m.in. uczestnicząc w dialogu nt. przyszłego okresu programowania funduszy unijnych. Wśród stanowisk PSLGD dostępnych na stronie <http://polska-sieclgd.pl/category/stanowiska-pslgd/> jest stanowisko Sieci do projektu Umowy Partnerstwa, która określać będzie kierunki interwencji w Polsce w latach 2014-2020 ze środków Unii Europejskiej w ramach trzech polityk unijnych – Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej i Wspólnej Polityki Rybołówstwa.

Stanowisko to jest szczególnie interesujące pod kątem tematyki niniejszego artykułu i całego szóstego numeru Biuletynu DS, ponieważ w wielu miejscach odnosi się do przedsiębiorczości na obszarach wiejskich. Przede wszystkim zwracana jest uwaga na bliski związek rozwoju przedsiębiorczości z mechanizmem Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność (RLKS), o który PSLGD, tak jak i FAOW, OFOP i inne duże organizacje zgodnie zabiegają od początku dyskusji o kształcie funduszy europejskich na lata 2014-2020.

Warto również zauważyć podkreślany w stanowisku deficyt w kapitale społecznym w Polsce i jego wpływ na rozwój sektora prywatnego, i możliwość zmniejszenia tego problemu chociażby poprzez współpracę z uczelniami. Zdaniem autorów stanowiska ten deficyt, szczególnie na obszarach wiejskich, mógłby być kompensowany poprzez wprowadzenie mechanizmu RLKS.

•Janusz Bartczak
Prezes Zarządu Polskiej Sieci LGD

Jakie szanse dla przedsiębiorczości w zakresie energii odnawialnej?

O przedsiębiorczości wiele napisano, a jak wiele zrobiono? Jak wiele robimy, by konkretne osoby na wsi nauczyły się przedsiębiorczości, wzmocniły swoją motywację do prowadzenia własnej firmy, a następnie ją założyły i utrzymały przez co najmniej dwa lata?

Nie sztuka powtórzyć, co jest potrzebne start-up'om¹, a więc co jest potrzebne startującym nowym przedsiębiorcom:

- kompetencje (wiedza, umiejętności, postawy),
- atrybuty osobowościowe (najczęściej według znanego dość powszechnie testu zwanego „The Good Person test”),
- informacja o rynku,
- dogodne wsparcie finansowe,
- sprawne powiązania z innymi firmami na rynku,
- przyjazne otoczenie (ze strony mieszkańców, lokalnej administracji, lokalnego biznesu).

Proponuję dziś podejście może nieco inne od tradycyjnego. Proponuję spojrzeć na przedsiębiorczość nie z punktu widzenia pojedynczej osoby, ale CAŁEJ WSI. Ba, nawet więcej – obszaru wiejskiego, który ma odpowiednią „masę krytyczną”. Może to być kilka gmin, może to być obszar typowy dla większości lokalnych grup działania realizujących program Leader. Dodajmy na marginesie, że są wśród nich takie, które potrafiły pozyskać i wydać na przedsiębiorczość nawet kilkadziesiąt milionów złotych! Zapewne będzie okazja, by napisać o tym więcej – ale to innym razem. Teraz chciałbym zaprosić do spojrzenia na przedsiębiorczość wspólną, opartą na rzeczywistej synergii i wielostronnej współpracy i skutkującej wielostronnymi korzyściami. Nowe podejście? Być może.

• Klimat dla nowości

Skąd się biorą innowacje? Większość z nich polega na tym, że przetwarza się to, co było, wykorzystuje się to w nowy sposób, doskonalą się stare, by pozyskać nowe. Czy nowe jest zawsze lepsze? Z pewnością nie ma takiej reguły.

Bohdan Kamiński

Czy jest jednak inna droga do nowego, niż próbowanie?

Edison przeprowadził około tysiąca nieudanych doświadczeń i był krytykowany przez otoczenie za swoje nieudacznictwo. Jednak on sam tego tak nie traktował – uważał, że po prostu eliminuje złe rozwiązania, co zbliża go do właściwego wynalazku.

Ważne zatem jest to, aby próbować robić coś innego, a przede wszystkim – myśleć inaczej.

Możemy zachęcać mieszkańców wsi do proponowania nowych rozwiązań. W końcu każdy lubi być wysłuchany, więc nie będzie problemu, żeby opowiedzieli o swoich pomysłach. Ale potrzebujemy kogoś, kto będzie słuchał... i wykorzystywał nowe pomysły. Można do tego wykorzystać ankiety (np. stosowane w angielskich odpowiednikach naszych sołectw), adresowane do konkretnych grup mieszkańców – z pewnością mają pomysły!

Potrzeba na wsi klimatu dla nowości, potrzebne jest promowanie innowacyjności. Gdzie? Właści-

1 Określenie *start-up* stosuje się w różnym znaczeniu – przede wszystkim (i w tym artykule o to chodzi) odnosi się ono do nowotworzonych, na ogół małych firm poszukujących dopiero swej drogi biznesowej. Niestety nie ma jeszcze dobrego polskiego terminu, który by zastąpił to określenie i zostałby powszechnie uznany.

wie wszędzie: w domu, na spotkaniu, na sesji rady, podczas zebrania wiejskiego, w szkole, w sklepie, w remizie, w wiejskiej świetlicy. Jak to zrobić? Dobre pytanie! Może warto poszukać odpowiedzi?

• **Inteligentny rozwój obszarów wiejskich**

Rozwój inteligentny oznacza rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacjach. Spójrzmy na to, w jaki sposób odnosi się do innowacji europejska strategia do roku 2020². W ramach tej strategii Komisja Europejska proponuje projekt pod hasłem „Unia innowacji”, który ma się przyczynić do poprawy warunków w zakresie badań i innowacji, tak, aby innowacyjne pomysły mogły łatwiej przedrzeć się w nowe produkty. Będzie to możliwe wtedy, kiedy każdy będzie miał odpowiedni dostęp do wiedzy (już od najwcześniejszych lat) i będzie mógł uzyskać odpowiednie wsparcie dla realizacji innowacyjnych rozwiązań lub ich rozpowszechniania. Nowe produkty lub usługi przyczynią się w ten sposób do wzrostu gospodarczego i tworzenia nowych miejsc pracy. Potrzebna jest nie tylko wiedza, ale także dostęp do finansowania. Innowacje mogą, ale nie muszą, mieć charakter techniczny – powstają, zwłaszcza przy wykorzystaniu partnerstw innowacyjnych i poprzez zacieśnianie powiązań między sferą naukową, badawczą i biznesową.

Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012–2020³ przygotowana przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi zakłada m.in. rozwój efektywnej, inteligentnej infrastruktury energetycznej i sanitarnej podnoszącej bezpieczeństwo i atrakcyjność inwestycyjną obszarów wiejskich, trudno jednak znaleźć w strategii więcej odniesień do inteligentnego rozwoju. Warto zatem wspomnieć, że inteligentny rozwój powinien opierać się o wykorzystanie potencjału specyficznych walorów obszarów wiejskich i wiejskich społeczności. Wiedza i pomysły – to jedno. Finansowanie i doradztwo – to drugie. A trzecie – to nastawienie na inteligentne, nowe, niepowtarzalne rozwiązania. Oddzielny aspekt inteligentnego rozwoju to inteligentne sieci – na przykład systemy sterowania produkcją i dystrybucją energii elektrycznej produkowanej w systemie rozproszonym (w tym przede wszystkim ze źródeł odnawialnych), nazywane smart-grid.

• **Upowszechnianie rozproszonej energetyki na wsi**

Czym jest rozproszona energetyka? Przywykliśmy przez lata do tego, że energia jest produkowana w wielkich elektrowniach, a my musimy ją kupować. Przywykliśmy do słupów, linii wysokiego napięcia, stacji transformatorowych. Przywykliśmy do tego, że za energię się płaci – i to coraz więcej. Nic dziwnego, że pomysł na produkcję energii w domu, w zagrodzie, we wsi wydaje się niecodzienny, dziwaczny – zwłaszcza, że jakoś rzadko nas do tego ktoś namawia, a udogodnienia prawne, finansowe albo organizacyjne są od lat opóźniane. Trudno się dziwić – sektor wielkiej energetyki to także sektor wielkich pieniędzy i władzy. Trzeba nie lada odwagi, a może i presji, by wprowadzić zmiany, które będą konkurencyjne dla tej wielkiej energetyki i które w jakimś sensie mają charakter rewolucyjny. A jak rewolucja – to i muszą być tłumy, które ją poprą.

O co chodzi w rozproszonej energetyce?

Rozproszona energetyka to taka energetyka, która polega na produkcji niewielkiej ilości energii w wielu miejscach – na pewnym obszarze, w obrębie którego jest też ona w przewodzie zużywana. Sposoby produkcji nie muszą być takie same – można produkować energię z wykorzystaniem mikrowiatrak, biogazowni, ogniw fotowoltaicznych albo wodnej turbiny. Opisana „rewolucja” pociąga za sobą także konsekwencje o charakterze środowiskowym: świadomości mieszkańcy korzystają z ekologicznych rozwiązań w budownictwie (pompy ciepła, kolektory słoneczne, panele fotowoltaiczne), transporcie (samochody elektryczne), rozwija się rolnictwo energetyczne (uprawa roślin energetycznych przynosi korzyści ekonomiczne i dostarcza na miejscu surowiec do produkcji energii). Korzyści może być wiele. Ważnym aspektem tego typu zmian jest zmiana relacji społecznych pomiędzy mieszkańcami – zaczynają oni współpracować ze sobą jako współproducenti. A efektem może być pojawianie się nowych zawodów, nowych produktów i usług: ktoś musi zamontować urządzenie, ktoś będzie je konserwował, ktoś inny sporządzał audyt energetyczny. Szerokie wprowadzenie tego typu rozwiązań spowoduje, że mieszkańcy wsi zyskają nowe źródła dochodu, oszczędzać będą pieniądze na zakup energii, tworzyć będą organizacje gospodarcze producentów energii.

2 Komisja Europejska opublikowała w 2010 r. dokument pt.: „Europa 2020 – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu”. Bruksela, 3.3.2010 [KOM(2010) 2020 wer. ostat.]

3 Dokument przyjęty uchwałą Rady Ministrów z 25 kwietnia 2012 r. opublikowany w Monitorze Polskim z dnia 9 listopada 2012 r. poz. 839.

Wspomniana już Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012–2020 przewiduje w priorytecie 5.5. zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii na obszarach wiejskich. Zgodnie z jej zapisami będą wspierane inwestycje wykorzystujące lokalne zasoby odnawialnych źródeł energii (OZE). Będą to m.in. inwestycje związane z produkcją biogazu rolniczego i energii elektrycznej z niego pochodzącej (m.in. przy wykorzystaniu odchodów zwierzęcych). Część inwestycji będzie dotyczyć dystrybucji wyprodukowanej energii z odnawialnych źródeł. Przewiduje się też przeznaczanie niezagospodarowanych obszarów pod uprawy roślin energetycznych. Poza biogazowniami i jednostkami kogeneracyjnymi⁴ przewiduje się rozwój energetyki wiatrowej i energetyki słonecznej, w tym ogniw fotowoltaicznych. Warunkiem powodzenia takich inwestycji będzie wspieranie projektów badawczych i wdrożeniowych dotyczących konkretnych rozwiązań technicznych lub organizacyjnych. Ważne będzie także promowanie wykorzystania lokalnych odnawialnych źródeł energii i prowadzenie działań informacyjnych dotyczących odnawialnych źródeł energii.

Wdrożenie rozwiązań służących rozproszonej energetyce odnawialnej na wsi jest ogromną szansą cywilizacyjną i może ograniczyć konieczność eksploatacji starych technologii energetyki wielkoskalowej, nieprzyjaznych dla wsi i dla środowiska.

Poniżej przedstawiono fragmenty zapisów ważnych dokumentów polskich i unijnych, które pozwalają mieć nadzieję, że rozwój energetyki rozproszonej i wykorzystania odnawialnych źródeł energii na obszarach wiejskich oraz związanej z nimi przedsiębiorczości będzie możliwy i będzie wspierany.

W maju 2013 r. w Ministerstwie Rozwoju Regionalnego opracowano **projekt polskiego programu „Inteligentny rozwój”**⁵ (PO IR). Rozwój (czyli przedsięwzięcia gospodarcze) ma wykorzystywać osiągnięcia wiedzy i technologii. Ma być innowacyjny, a zarazem ma uwzględniać specyficzne walory da-

tego obszaru, niekiedy innego niż administracyjne jednostki. Wśród zapisów PO IR warto zwrócić uwagę na fragment dotyczący energetyki odnawialnej:

Jednym z największych wyzwań polskiej gospodarki w najbliższych latach będzie osiągnięcie celów polityki energetyczno-klimatycznej wynikających ze Strategii Europa 2020. Cele te na poziomie UE określa się jako 3x20, czyli: redukcja emisji gazów cieplarnianych o 20%, zwiększenie udziału energii ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii do 20%, poprawa efektywności energetycznej o 20%, (wskaźniki dla Polski wynoszą odpowiednio: 14%, 15%, 14 Mtoe)⁶.

Niestety, tylko raz użyto w całym tym programie słowa „odnawialna” (właśnie w powyższy sposób) – widać, że nastawienie na produkcję energii odnawialnej nie jest przedmiotem zainteresowania PO IR.

A jak wygląda to w wytycznych Unii Europejskiej dla obszarów wiejskich?

Wytyczne te przedstawione zostały w **projekcie Rozporządzenia w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich**⁷. W dokumencie tym stwierdza się m.in.:

Parlament Europejski i Rada Unii Europejskiej, ... mając na uwadze, co następuje:

[...] MŚP stanowią podstawę gospodarki wiejskiej w Unii. Rozwój gospodarstw i działalności pozarolniczej powinien mieć na celu wspieranie zatrudnienia i tworzenie wysokiej jakości miejsc pracy na obszarach wiejskich, zachowanie istniejących już miejsc pracy, ograniczenie sezonowych wahań zatrudnienia, rozwój sektorów nierolniczych poza rolnictwem i sektorem rolnym oraz sektorem przetwórstwa spożywczego, sprzyjając jednocześnie integracji przedsiębiorstw i powstawaniu lokalnych powiązań między sektorami. Należy wspierać projekty łączące jednocześnie rolnictwo, turystykę wiejską poprzez promowanie zrównoważonej i odpowiedzialnej turystyki na obszarach wiejskich oraz dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe, a także promować [wspierać⁸] inwestycje w energię odnawialną.

4 Kogeneracja polega na jednoczesnym wytwarzaniu energii elektrycznej i użytkowej energii cieplnej.

5 To dokument pt. „Założenia realizacji Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój 2014-2020”, dostępny na stronie MRR: http://www.mrr.gov.pl/fundusze/fundusze_europejskie_2014_2020/programowanie_2014_2020/programy/strony/glowna.aspx

6 Mtoe = 1 000 000 toe, energetyczny równoważnik jednej metrycznej tony ropy naftowej o wartości opałowej równej 10 000 kcal/kg; [Wikipedia]

7 Projekt Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) – Ujednolicony projekt rozporządzenia przygotowany przez prezydencję; Bruksela, 13 marca 2013 r. (15.03) (OR. en) [Dokument roboczy: 7303/13]

8 Wyjaśnienie autora, korygujące niedokładne tłumaczenie.

[...] przyjmują niniejsze rozporządzenie. [...]

W części Rozporządzenia pt. „Misja, cele, priorytety i spójność”, w Artykule 5 „Priorytety Unii w zakresie rozwoju obszarów wiejskich” zapisano m.in.:

Do osiągnięcia celów w zakresie rozwoju obszarów wiejskich, które przyczyniają się do realizacji strategii „Europa 2020” na rzecz inteligentnego, trwałego wzrostu gospodarczego sprzyjającego włączeniu społecznemu, dąży się poprzez realizację sześciu następujących priorytetów Unii w zakresie rozwoju obszarów wiejskich, które to priorytety stanowią odzwierciedlenie celów tematycznych wspólnych ram strategicznych:

[...] 5) wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami i przechodzenia na gospodarkę niskoemisyjną i odporną na zmianę klimatu w sektorach rolnym, spożywczym i leśnym, ze szczególnym naciskiem na następujące dziedziny:

[...] c) ułatwianie dostaw i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii, produktów ubocznych, odpadów, pozostałości i innych surowców nieżywnościowych dla celów biogospodarki;

a w części pt. „Treść programowania”, w artykule 8 „Podprogramy tematyczne” czytamy:

[...] 3. W przypadku operacji, które otrzymują wsparcie w ramach podprogramów tematycznych dotyczących małych gospodarstw rolnych, [...] krótkich łańcuchów dostaw, zmiany klimatu, energii ze źródeł odnawialnych, gospodarki wodnej i różnorodności biologicznej stawki wsparcia określone w załączniku I mogą zostać podwyższone o dziesięć punktów procentowych. W przypadku młodych rolników i obszarów górskich maksymalne stawki wsparcia mogą być podwyższone zgodnie z załącznikiem I. Maksymalna łączona stawka wsparcia nie może jednak przekroczyć 90%.

Natomiast w części pt. „Środki” w artykule 21 „Podstawowe usługi i odnowa wsi na obszarach wiejskich” zapisano co następuje:

1. Wsparcie w ramach tego środka obejmuje w szczególności:

[...] b) inwestycje związane z tworzeniem, ulepszaniem lub rozbudową wszystkich rodzajów małej infrastruktury, w tym inwestycje w energię ze źródeł odnawialnych;

2. Wsparcie w ramach tego środka dotyczy wyłącznie małej infrastruktury zgodnie z definicją

ustaloną w programie przez każde państwo członkowskie. Programy rozwoju obszarów wiejskich mogą jednak przewidywać określone odstępstwa od tej zasady w przypadku inwestycji w infrastrukturę szerokopasmową i energię odnawialną. W tym przypadku ustalane są jasne kryteria zapewniające komplementarność ze wsparciem w ramach innych unijnych instrumentów.

W projekcie Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014–2020⁹ (PROW) w ramach opisu jego Priorytetu 5 „Wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami i przechodzenia na gospodarkę niskoemisyjną i odporną na zmianę klimatu w sektorach rolnym, spożywczym i leśnym” przewidziano następującą strategię:

Inwestycje w przedsiębiorstwach i gospodarstwach, których efektem dodatkowym jest oszczędność wody, energii, wykorzystanie produktów ubocznych lub odpadowych, wykorzystanie OZE lub produkcja surowców odnawialnych do produkcji energii będą wspierane w ramach działania Inwestycje w środki trwałe (art. 18) realizowanego w ramach priorytetu 2 oraz 3.

Jednym z celów szczegółowych tego Priorytetu 5. jest:

- ułatwianie dostaw i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii, produktów ubocznych, odpadów, pozostałości i innych surowców nieżywnościowych dla celów biogospodarki (5C);

Niestety, w zapisach priorytetów i działań PROW nie ma ani słowa o inteligentnym rozwoju – w dokumencie wspomina się jedynie, że jest taka europejska strategia i że wydatkowanie środków unijnych w perspektywie 2014-2020 musi się odbywać zgodnie z zapisanymi w niej celami, co określa Umowa Partnerstwa pomiędzy Polską a Unią Europejską.

.....
•Bohdan Kamiński

9 Projekt Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014–2020 (PROW 2014-2020) Wersja I z 26 lipca 2013 r. – dokument przygotowany przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Przedsiębiorstwo społeczne – więcej niż biznes

Bezrobotne panie z Golubia-Dobrzynia otworzyły restaurację na plaży. Niepełnosprawni z Łasina i Gruty będą produkować opakowania do świec. Spółdzielczynie z Aleksandrowa Kujawskiego zapewniają catering, wykorzystując tradycyjne przepisy kulinarne, a spółdzielcy z Tucholi – i usługi opiekuńcze i gabinet psychologiczny. Jak pokazuje przykład kujawsko-pomorskich spółdzielni socjalnych, tego typu podmioty to doskonałe narzędzie aktywizacji zawodowej.

W województwie kujawsko-pomorskim powstaje coraz więcej **przedsiębiorstw społecznych**. Pełnią one ważną rolę w lokalnych społecznościach: pomagają wejść na rynek pracy osobom długotrwale bezrobotnym lub młodym, prowadzą działalność gospodarczą nastawioną nie tylko na zysk ekonomiczny, lecz również społeczny, przyczyniają się do rozwiązywania społecznych problemów, przejmują od samorządu część zadań związanych z realizacją usług publicznych. Społeczną przedsiębiorczość mogą rozwijać m.in. **organizacje pozarządowe** (prowadząc działalność gospodarczą lub odpłatną działalność pożytku publicznego), a także **spółdzielnie socjalne**.

• Spółdzielnia socjalna – co to jest?

Spółdzielnia socjalna to nowatorskie podejście do aktywizacji osób, które z różnych przyczyn znalazły się w trudnym położeniu na rynku pracy: niepełnosprawnych, długotrwale bezrobotnych itp. Spółdzielnia opiera się na zasadzie osobistego świadczenia pracy przez jej członków. Obowiązuje w niej kolektywny sposób podejmowania decyzji, członkowie sami dbają o finanse, zarządzają swoją działalnością. To sprawia, że spółdzielcy są w pełni odpowiedzialni za sprawę przedsiębiorstwa, jakim jest ich spółdzielnia – uczą się samodzielności i długofalowego planowania. Ideą spółdzielni socjalnej jest z jednej strony prowadzenie działalności gospodarczej, z drugiej zaś integracja i reintegracja zawodowa i społeczna

zatrudnionych w tej jednostce osób. Co najmniej 50 procent członków/pracowników spółdzielni socjalnej powinny stanowić osoby z różnych przyczyn mające problemy z samodzielnym wejściem i utrzymaniem się na rynku pracy.

• Spółdzielnia socjalna – jak ją założyć?

Pomocy w zakładaniu spółdzielni socjalnych udzielają działające na terenie całej Polski **ośrodki wsparcia ekonomii społecznej (OWES)**¹. Ośrodki typu OWES udzielają spółdzielcom także wsparcia merytorycznego: pomagają prowadzić działalność zgodnie z obowiązującymi przepisami, przygotować ofertę produktów lub/i usług, biznesplan i strategię rozwoju, wypromować ofertę i efektywnie zarządzać spółdzielnią. Wszystko bezpłatnie – w ramach projektu współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego.

Stowarzyszenie Kujawsko-Pomorski Ośrodek Wsparcia Inicjatyw Pozarządowych „Tłok”, prowadzące jeden z takich ośrodków, wsparło do tej pory kompleksowo powstanie czterech spółdzielni socjalnych. Ich członkowie otrzymali dotacje na założenie spółdzielni w kwocie do 20 tys. złotych na osobę, celem wyposażenia spółdzielni w rzeczy niezbędne do prowadzenia działalności zarobkowej, a także wsparcie pomostowe przez okres do 12 miesięcy na sfinansowanie kosztów ZUS, wynajmu pomieszczeń, mediów i ubezpieczenia. W planach są dotacje na utworzenie kolejnych spółdzielni.

¹ Nt. OWES można również przeczytać w nr 3 Biuletynu DS., na przykładzie działań Stowarzyszenia BORIS.

W ramach realizowanego przez Ośrodek „Tłok” projektu „Ośrodek Wsparcia Inicjatyw Ekonomii Społecznej” (OWIES) swoją działalność zainicjowały do tej pory:

- Spółdzielnia Socjalna Zorza z Golubia-Dobrzynia (usługi cateringowe, kurierskie, restauracja „Nad Jeziorem”),
- Spółdzielnia Socjalna Perspektywa z Łasina (usługi porządkowe, produkcja opakowań do świec),
- Spółdzielnia Socjalna Progres z Tucholi (usługi opiekuńcze, psychologiczno-terapeutyczne),
- Spółdzielnia Socjalna Spizarnia Kujawska z Aleksandrowa Kujawskiego (usługi cateringowe, lokal na plaży nad Jeziorem Ostrowąs).

• **Przykład Spizarni Kujawskiej – biznes na plaży:**

Elementy kluczowe dla procesu tworzenia i rozwoju spółdzielni socjalnej pokazuje historia Spizarni Kujawskiej – spółdzielni założonej przez pięć pań z Aleksandrowa Kujawskiego. Mistrzynie kucharska, absolwentka administracji społeczno-prawnej, ekonomistka, doświadczona kelnerka oraz krawcowa – kobiety o różnych doświadczeniach i ścieżkach zawodowych połączyły trudności ze znalezieniem pracy oraz chęć wzięcia sprawy we własne ręce. Panie zdecydowały się na formę spółdzielni socjalnej – która oferowała im możliwość aktywizacji i rozwoju, a jednocześnie zapewniała debiutującym przedsiębiorczyom wsparcie z zewnątrz. Istotną okazała się zarówno finansowa i merytoryczna pomoc Ośrodka „Tłok”, jak i gminy Aleksandrów Kujawski, która udostępniła Spizarni Kujawskiej plażę, sprzęt wodny i ośrodek wypoczynkowy nad Jeziorem Ostrowąs.

Spizarnia Kujawska oferuje: catering na imprezy okolicznościowe, pikniki, festyny, szkolenia i konferencje; wypoczynek nad Jeziorem Ostrowąs (w tym wynajem domków, rowerów wodnych itp.), organizację wydarzeń plenerowych. Panie mają już na koncie pierwsze sukcesy: w czerwcu 2013 roku pojawiły się z przygotowanymi przez siebie potrawami i produktami na festynie organizowanym przez gminę Aleksandrów, a w sierpniu – na gminnych dożynkach. Wystąpiły w TVP Bydgoszcz w programie na temat podmiotów ekonomii społecznej, zdobywając kolejne zlecenia. Od września Spizarnia uruchamia lokal gastronomiczny w Aleksandrowie Kujawskim na Stawkach. Codziennie będzie można zjeść tam

smaczny obiad, a po południu miło spędzić czas, np. przy stole do „piłkarzyków”.

Prezentacja wypieków Spizarni Kujawskiej

Ośrodek Wypoczynkowy Spizarni Kujawskiej nad Jeziorem Ostrowąs

• **Inne przykłady:**

Podobną działalność prowadzą panie ze spółdzielni „Zorza” z Golubia-Dobrzynia, które oprócz usług cateringowych oferują w sezonie zimowym usługi kurierskie.

Nietypowy natomiast przykład działalności stanowi oferta gabinetu psychologiczno-terapeutycznego w Tucholi, prowadzonego w ramach spółdzielni socjalnej Progres. Oferowana jest tam m.in. diagnoza oraz terapia dzieci z problemami w skupieniu uwagi, trudnościami w czytaniu i pisaniu, a także dzieci autystycznych. W gabinecie wykorzystywana jest metoda ruchu rozwijającego, metoda integracji sensorycznej, terapia behawio-

ralna, bajkoterapia, muzykoterapia, czy arteterapia, a więc leczenie przez sztukę.

nym celem było stworzenie ścieżki umożliwiającej niepełnosprawnym uczestnikom WTZ wejście na

Zajęcia z dziećmi w gabinecie psychologiczno-terapeutycznym w Tucholi, prowadzonym przez spółdzielnię socjalną Progres.

• **Bez współpracy ani rusz**

Jak pokazują doświadczenia Ośrodka Tłok, ścisła współpraca z samorządem jest czynnikiem kluczowym dla powstania i rozwoju spółdzielni socjalnych. Współpraca ta odegrała istotną rolę w przypadku Spółdzielni Socjalnej Zorza i Spółdzielni Spiżarnia Kujawska: gminy na preferencyjnych warunkach wydzierżawiły spółdzielcom obiekty nad jeziorami.

Wyjątkowym przykładem współpracy jest tzw. „trójkąt pożytku publicznego”, tj.: organizacja pozarządowa – samorząd – biznes. Chodzi o ten biznes, który powstał w związku z działaniem Spółdzielni Socjalnej Perspektywa. Spółdzielnia ta została powołana przez samorządy gmin Łasin i Gruta oraz Fundację „Ochrona Zdrowia i Rehabilitacja Niepełnosprawnych” z Łasina. Z inicjatywą utworzenia spółdzielni, w skład której weszłyby osoby prawne, a w której zatrudnienie mogłyby znaleźć osoby długotrwale bezrobotne oraz niepełnosprawne, wystąpiła łasińska fundacja, prowadząca warsztat terapii zajęciowej (WTZ). Głównym

celem było stworzenie ścieżki umożliwiającej niepełnosprawnym uczestnikom WTZ wejście na rynek pracy. W spółdzielni pracują w tej chwili po cztery osoby z każdej z gmin, wskazane przez ośrodek pomocy społecznej. Obecnie spółdzielnia zajmuje się pracami remontowo-budowlanymi w budynku wcześniej należącym do gminy. Powstaje tam hala produkcyjna, w której już wkrótce zatrudnienie znajdą osoby niepełnosprawne z WTZ. Zatrudnione w spółdzielni osoby będą się zajmować produkcją opakowań dla działającej w sąsiedztwie fabryki świec. Będzie ona stałym zleceniodawcą dla spółdzielni. W przyszłości spółdzielnia planuje stworzyć obiekt rekreacji sportowej i miejsce do spotkań dla społeczności lokalnej.

• **Dlaczego warto?**

Spółdzielnia socjalna to forma działalności, która skutecznie może się przyczynić do ekonomicznego usamodzielnienia się osób w trudnej sytuacji na rynku pracy – zwłaszcza na terenach wiejskich. Wypełnia pewną niszę na rynku. Realizując swoją działalność, spółdzielnia wspomaga lokalny samorząd w tworzeniu miejsc pracy i zagospodarowa-

Ekipa remontowa Spółdzielni socjalnej Perspektywa na tle przyszłej hali produkcyjnej.

niu mienia typu obiekty-nieżytki na terenie gminy, tworząc na ich bazie miejsca rozwoju społecznego, kulturalnego i sportowego dla społeczności lokalnej.

Osoby od dawna bezskutecznie szukające zatrudnienia mogą dzięki spółdzielni wykreować własne miejsce pracy, w którym rozwijają umiejętności biznesowe oraz pracy w zespole. „Kolektywny” charakter spółdzielni sprawia, że jej członkowie-pracownicy wzajemnie udzielają sobie wsparcia, a poszczególne osoby wnoszą do grupy różnego rodzaju kompetencje zawodowe i osobowościowe. Dzięki pracy w spółdzielni nabierają pewności siebie, przeświadczenia, że „są na swoim” i kierują swoim losem. Dla osób po doświadczeniu długotrwałego bezrobocia to niebagatelna korzyść.

Oczywiście pojawiają się również trudności. Kolektywny charakter spółdzielni to również ryzyko konfliktów wewnątrzgrupowych. Doświadczenie Ośrodka „Tłok” w pracy z tego typu podmiotami pokazuje także, że spółdzielnia, w której brakuje lidera grupy – osoby nadającej kierunek działalności i motywującej innych do pracy – ma małe szanse przetrwania.

To, czy spółdzielnia będzie funkcjonować efektywnie, uzależnione jest w dużej mierze od wsparcia partnerów i środowiska. Nie do przecenienia jest zaangażowanie samorządu lokalnego, który nie tylko udostępnia na preferencyjnych warunkach lokale, ale przede wszystkim zleca spółdzielniom realizację różnego rodzaju usług. Bez wątplenia jednak, przy dobrej woli założycieli, pracowników i otoczenia, spółdzielnie socjalne to wyjątkowo skuteczne narzędzie aktywizacji, dające szansę awansu społecznego i zawodowego osobom defaworyzowanym na rynku pracy.

Szczegółową ofertę kujawsko-pomorskich spółdzielni socjalnych oraz innych przedsięwzięć społecznych można znaleźć na rozwijanej przez „Tłok” stronie <http://www.odpowiedzialnezakupy.pl> – zapraszamy do jej odwiedzenia.

- Ewa Kwiesielewicz-Szyszka i Joanna Kamińska
Stowarzyszenie Kujawsko-Pomorski Ośrodek
Wsparcia Inicjatyw Pozarządowych „Tłok”

Kolejne adresy, które warto odwiedzić w Internecie – c.d. wykazu z Biuletynów DS. nr 2-5

Nazwa / adres	Co witryna zawiera
Serwis „Przedsiębiorczość” na Witrynie Wiejskiej: http://www.witrynawiejska.org.pl/strona.php?p=99	Serwis dla osób prowadzących działalność gospodarczą zawierający wiele ważnych i praktycznych informacji, szczególnie dla początkujących przedsiębiorców.
Programy pożyczkowe Fundacji Wspomagania Wsi: http://www.fundacjawspomaganiawsi.pl/index.php/component/k2/itemlist/category/17	Strona, na której przedstawionych jest kilka programów pożyczkowych prowadzonych przez Fundację Wspomagania Wsi. Przedsiębiorcy (bądź kandydaci na przedsiębiorców) z terenów wiejskich dzięki mikropożyczkom z FWW mogą rozpocząć lub rozwijać swoją działalność.
Program pożyczkowy Fundacji na Rzecz Rozwoju Polskiego Rolnictwa: http://www.fdpa.org.pl/pl/poyczki	Strona przedstawiająca program mikropożyczkowy Fundacji był, pierwszym programem oferującym pożyczki przedsiębiorcom z terenów wiejskich (z 4 województw) na rozpoczęcie lub kontynuację pozarolniczej działalności gospodarczej.
Fundusz pożyczkowy Ośrodka Promowania i Wspierania Przedsiębiorczości w Sandomierzu: http://opiwpri.org.pl/index.php/pl/fundusz-pozyczkowy	Strona przedstawiająca informacje nt. funduszu pożyczkowego dla osób zainteresowanych uruchomieniem działalności gospodarczej oraz dla mikro, małych i średnich firm z terenu woj. świętokrzyskiego.
Projekt wsparcia przedsiębiorczości Nidzickiej Fundacji Rozwoju „NIDA”: http://www.nida.pl/projekty/wlasny-biznes-sposob-na-zycie-iii/	Strona projektu „Własny biznes – sposób na życie III” prowadzonego przez Fundację „NIDA”, skierowanego do osób bezrobotnych i nieaktywnych zawodowo oraz niezdolnych do samodzielnego sfinansowania działalności gospodarczej z terenu powiatów: mragowskiego, nidzickiego i szczycieńskiego (woj. warmińsko-mazurskie).
Portal ekonomiaspoleczna.pl prowadzony przez Fundację Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych we współpracy ze Stowarzyszeniem Klon/Jawor: www.ekonomiaspoleczna.pl	Portal zawiera szeroki serwis informacyjny nt. ekonomii społecznej, w tym zestaw dobrych przykładów z Polski i z innych krajów oraz wykaz ośrodków wspierania ekonomii społecznej (OWES) z całego kraju.
Strona Banku Gospodarstwa Krajowego nt. ekonomii społecznej: http://www.bgk.com.pl/pozyczki-dla-pomiotow-ekonomii-spoecznej	Strona Banku Gospodarstwa Krajowego dotycząca wsparcia dla ekonomii społecznej w ramach „Pilotażowego programu finansowania podmiotów ekonomii społecznej”, którego celem jest udzielanie pożyczek już istniejącym podmiotom ekonomii społecznej z całego kraju.
Serwis nt. przedsiębiorstw społecznych Fundacji Pomocy Wzajemnej „Barka”: http://barka.org.pl/content/przedsiębiorczosc	Serwis zawiera ofertę Fundacji „Barka” z Poznania nt. możliwości wizyt studyjnych do podmiotów ekonomii społecznej w Sieci Barki w Wielkopolsce oraz informacje nt. działania tych podmiotów.
Baza danych Agrinpol: http://www.agrinpol.pl/index/	Strona Bazy danych Agrinpol zawiera informacje nt. prowadzonej przez rolników działalności gospodarczej będącej dla nich alternatywnym źródłem dochodów – od 2008 r. nie jest aktualizowana, ale stanowi źródło wielu dobrych przykładów.

- **Wydawca**

Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich
ul. Smolna 13 pok. 307
00-375 Warszawa
Tel.: 22 / 826 28 84
www.faow.org.pl
e-mail: dobry.start@faow.org.pl

Publikacja przygotowana w ramach projektu
„Dobry Start – centra wspierania i informacji
organizacji pozarządowych na obszarach wiejskich”
ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego.

Publikacja dystrybuowana jest bezpłatnie.

Redaktor prowadząca

Bożenna Wójcik
przy współpracy
Urszuli Budzich-Tabor

Projekt i skład

StudioDan.pl

Platforma
edukacyjna
projektu

Co powinien zawierać statut?

Gdzie złożyć wniosek o dofinansowanie?

Jak napisać dobry projekt?

Dowiedz się więcej o zakładaniu stowarzyszeń i fundacji, zarządzaniu nimi i pozyskiwaniu środków oraz o wielu innych sprawach związanych z prowadzeniem wiejskiej organizacji pozarządowej!

Więcej informacji pod adresem

www.ds.org.pl/moodle oraz www.faow.org.pl

Zarejestruj się na platformie e-learningowej projektu **Dobry Start!**

**Krajowe Centrum Informacyjne
Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich
ul. Smolna 13 pok. 307
00-375 Warszawa
tel.: 22 / 826 28 84
e-mail: dobry.start@faow.org.pl
<http://www.faow.org.pl>, <http://ds.org.pl>**

